

YIL: 2020 CİLT: 3 SAYI:17 TEMMUZ – AĞUSTOS

Av. Sencer Karacalıoğlu

Prof. Dr. Ömer Demircan

Doç.Dr. Okan Baba

Prof.Dr. Süreyya Ülker

Nuray Gök Aksamaz

Prof.Dr. İbrahim Ortaç

Yılmaz Çongar

Tunca Tünay

Hüseyin Çeliker

Prof. Dr. Yıldız Tümerdem

Hasan Akarsu

Turgut Acar

Türkay Korkmaz

Hikmet Kurter

NURULLAH ATAÇ

YTDD

İÇİNDEKİLER

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ Yıl: 3 Cilt : 3 Sayı: 17 Temmuz — Ağustos 2020

<i>Sencer Karacalıoğlu</i>	<i>Ulus Devlet (III)</i>	<i>01-02</i>
<i>Prof. Dr. Ömer Demircan</i>	<i>Dilbigisiz ‘Türkçe-dilbilgisi’</i>	<i>03-09</i>
<i>Doç.Dr.Okan Baba</i>	<i>Dil Devrimi Üzerine Düşünceler</i>	<i>10-14</i>
<i>Prof Dr.Süreyya Ülker</i>	<i>Çirk</i>	<i>15-18</i>
<i>Nuray Gök Aksamaz</i>	<i>Yaşamı Doğrulamak</i>	<i>19-24</i>
<i>Prof.Dr.İbrahim Ortaş</i>	<i>Beslenme ve Gıda Güvenliğine...</i>	<i>25-26</i>
<i>Yılmaz Çongar</i>	<i>Nurullah Ataş (II)</i>	<i>27-33</i>
<i>Tunca Tünay</i>	<i>19 Mayıs..</i>	<i>34-35</i>
<i>Hüseyin Çeliker</i>	<i>Oyun Yazarlarımız</i>	<i>36-43</i>
<i>Türkay Korkmaz</i>	<i>Düşünme Kavramı</i>	<i>44-48</i>
<i>Prof. Dr. Yıldız Tümerdem</i>	<i>Sevim Yazar...</i>	<i>--- 49</i>
<i>Hasan Akarsu</i>	<i>Kitap tanıtım</i>	<i>50-53</i>
<i>Turgut Acar</i>	<i>Şaz</i>	<i>54-59</i>
<i>Hikmet Kurter</i>	<i>Sanat Uzun Hayat Kısa</i>	<i>60-65</i>

ŞURADAN BURADAN

SENCER KARACALIOĞLU

ULUS DEVLET III

İngilizce ve Fransızcanın gelişimine önceki yazımda değinmiştim. 1876 Anayasası ilk kez resmi dil olarak kabul edilen Türkçe, gerek Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletlerinde gerekse Osmanlı devletinde resmi dil olarak kabul edilmemiştir. Anadolu Selçuklu Devletinde bilim dili Arapça Yazın/edebiyat dili ise Farsça idi. Resmi dil ise Arapça ve Farsça arasında gelgitler yaşamıştır. Türkçenin yazı dili olarak kullanılmaya başlanmasını XIII-XIV yüzyıllardan başlatabilirsek de, bu durum Osmanlı Devletinde de Tanzimat dönemine dek sürmüştür diyebiliriz. Tanzimat’tan sonra kurulan yeni öğretim sistemi sonrası adına ‘Lisan-i Osmani’ de dense “ medresede yıllar yılı Arapça ve Farsça öğretiminden başka bir dil dersi meydana çıkmıştı. Eskiden medresede yıllar yılı Arapça okuyarak veya Hafız Divanı’nın gazellerini açıklayıp onları tasavvuf bakımından inceleyerek yetiştirme yerine yeni bir okuma sistemi kurulmuş, o zamana kadar/dek hemen hiç bir öğretime bağlı olmadan sadece bir ‘anadil’ halinden ileri geçmemiş olan Türkçe, dersler arasında yer almıştır.”¹

Osmanlıca bir dil mi?

Namık Kemal’in 1866 yılında Tasviri efkardaki bir yazısında “ yazı dilinin konuşulan dilden ayrılık derecesine işaret ederek ‘ekseri erbab-ı kalem **yazdığını söylemekten ve söylediğini yazmaktan haya eder/utanır. Halbuki bunda bir hal var ise tebliğ-i efkarda asil olan lisana başka ve vekil olan kaleme başka bir edep tasavvur etmektir.**” demekle tartışmayı da ateşlemiş oldu. Aynı yazısında dilin ıslahı üzerine düşüncelerini açıklarken bir sözlüğün gerekliliğinden de söz eder.

Şemsettin Sami ise 1898 yılında yazdığı bir makalesinde: “Lisan demek dil demektir... Bir lisan ki hiçbir cemaat tarafından söylenmeyip yalnız yazılmak için tasni(uydurma, yapma), olunmuştur, o lisana/dile lisan/dil demek caiz olmayıp, kalem demek iktiza eder(gerekir).Lisan-i Osmani değil, belki lisan-i edebi ve tahririmiz üç lisandan/dilden mürekkeptir, lakin lisan/dil değildir. Mademki hiçbir yerde ve hiçbir kimse tarafından söylenmiyor, lisan ismine müstahak değildir. Suni(yapay) ve gayr-i tabii(doğal olamayan)bir şeydir. Yine tekrar ederiz: Dünyada bizden gayrı(başka) tekellümde/konuşmada başka ve tahrirde/yazıda başka lisan/dil, kullanılır hiç bir kavim/budun yoktur; ve bizden başka yazıda kullanmak üzere, suni bir lisan/dil uydurmak kimsenin hatır ve hayaline gelmemiştir.” diyerek Namık Kemal’in yaklaşımına yeni bir açılım getirmiştir.

Türkçe 1876 Anayasası ile resmi dil olarak kabul edilmiştir. Sözlük çalışmaları da yapılmasına karşın bu sözlükler, “zamanları öğretim ve bilgisine göre tertiplenmişler; birçok kelimeleri dilbilgisi bilimine bırakmışlar,kitaplarına almayı fazla bulmuşlardır.Kurallı çoğullar, ek almış kelimeler/sözcükler ayrı bir ders olarak okutulan Arapça ve Farsçanın dilbilgisi

kültürüne bırakılmıştır.” Bu sözlüklerden en büyüğü ve sonuncusu Hüseyin Kazım’ın “Büyük Türk Lügati”dir.

Bu dönemde, Türkçenin sadeleşmesi yönünde en büyük adımı, 1911 yılında Selanik’te yayımlanan Yeni Lisan Hareketinin savunucusu, Milli Edebiyatı başlattığı kabul edilen Genç Kalemler Dergisidir. Dergi’nin kurucuları Ali Canip, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp’tir. Dergide Ömer Seyfettin’in yazdığı Yeni Lisan Makalesi Milli Edebiyatın bildirisi olarak kabul edilir. Bu bildiriye göre: 1-Hiçbir yabancı dil bilgisi kuralı Türkçe de kullanılmayacak. Arapça ve Farsça’dan Türkçeye geçmiş ve halk dilinde de kullanılır durumda olan bazı sözcükler Türkçeye uygun şekilde kullanılacaktır. 2- Ama, lakin gibi Türkçede kullanılmasına alışılmış edatlar dışında hiçbir yabancı edat kullanılmayacaktır. 3- Yazı ve konuşma dilinde milli(ulusal) ve basit bir lisan(dil) anlayışı egemen olacak. 4-Konuşma ve yazı dili olarak İstanbul Türkçesi esas alınacak.

Türkiye Cumhuriyetinde Dil Konusu : Dil Devrimi

Tek merkezli (üniter) Ulus Devletin olmazsa olmazı olan dil konusunda atılım 23 Mayıs 1928 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararıyla “Lisanımızda Latin harflerinin suret ve imkanı tatbikini düşünmek üzere” Maarif Vekaleti bünyesinde bir dil encümeninin kurulması ile başlatılmıştır. Encümen, çalışmaları sonunda alfabe ve dil olmak üzere iki ayrı rapor hazırladı. Dil Encümeni, Latin esasından bir alfabenin ortak ve edebi/yazın dilimizin dayandığı İstanbul konuşma diline uygulanabileceğine karar vermiş, bu amaçla yeni bir harf sistemi/abece meydana getirmiştir.

1.Aralık.1928 den başlayarak resmi ve özel her türlü levha, ilan, reklam, sinema yazısı, gazete ve mecmuanın yeni harflerle basılması zorunluluğu getirildi. 10.Ocak.1929 dan başlayarak da her türlü Türkçe işlemlerini yeni harflerle yapacaklardı. Ancak halk tarafından yapılacak başvurularda Arap harflerine 1.Haziran.1929 a dek izin verilecekti. 1930 tarihi ise,resmi yada özel tüm işlemlerin Türk harfleriyle yapılacağını gösteren son tarihi.

Dil Encümeni daha sonra sözcüklerden başlayan bir Türkçeleştirme girişimine başladı.1929 yılı Ocak ayında Dil Encümeni sonlandırılıp yerine Dil Heyeti kuruldu. Dil Heyeti ise çalışmalarına 1931 Temmuz ayında son verdi. 12 Temmuz 1932 de Türk Dili Tetkik Heyetinin dernek statüsünde resmen kurulmasının ardından 26.Eylül.1932 tarihinde 1.Türk Dil Kurultayı toplandı.1934 tarihinde toplanan 2.Türk Dili Kurultayında Cemiyetin adı Türk Dili Araştırma Kurumu olarak değiştirilmiştir.

1934 yılında Tarama Dergisi(Tarama Dergisine sözcük bankası da diyebiliriz),Osmanlıcadan Türkçeye cep kılavuzu, (Tarama Sözlüğü,13.yy.dan günümüze kadar tanıklarıyla Tarama Sözlüğü),1942 de Türkçe Sözlüğü Örnek Basım, 1945 Türkçe Sözlük Hazırlayan Mehmet Ali Akalın (TDK nun bu sözlüğü 1983 yılına dek 7 baskı yapmıştır. Sürecek.

Dilbilgisisiz‘Türkçe-dilbilgisi’

Prof.Dr. Ömer Demircan

Osmanlı eğitim kurumu olarak 1300-1830 arasında yalnızca Arapça öğretim yapılan “medrese” vardır. O öğretim Kanunî döneminde çökünce, Osmanlıca eğitim veren 1773’te askerî, 1831’den sonra da halka açık “mektep”ler açılmaya başlanır. Kâtip Çelebi’nin “yaşamı boyunca doğru yazılmış bir metin okumadığı” Osmanlıca’ninilk dilbilgisi ancak 1850’den sonra, o da çevirisel olarak yazılır. Arap harfleriyle bir türlü doğru yazılamayan Osmanlıca’da yazarlar Batı dillerinden çevrilen ayrımları Osmanlıca’da arayarak Türkçe dilbilgisi yazdıklarını düşünürler. Oluşan dilbilgisinde, yüzeysel gözlem ve yananlamalı Batı terimlerinin Türkçeye düz-çevirisine dayanan ayrımlar kullanılır.

Öyle betimlemelerin Türkçeyi nasıl açıkladığını **NurullahAtaç**(Gramer, 30.12.1938):“... Son zamanlarda tertip edilen (düzenlenen)**gramer kitaplarının hiçbirisi iyi ve tam değildir; tasnifler (ayrımlar) yanlıştır**, çünkü kelimelerimiz dilimizin hususiyetleri (özellikleri) düşünülerek değil, başka dillerin tasniflerine göre ayrılmıştır. Mekteplerimizde okutulabilecek bir gramer kitabı olmadığı, yazılamadığı için o ders kaldırılmıştı” diye özetler. 1938-1946 dönemi Milli Eğitim Bakanı **Hasan Âli Yücelde**, “Ana Hatlarıyla Türk Grameri”ne (T. Banguoğlu, DTCF, 1940) yazdığı önsözde: “Resmî Türkçe tedrisatı (öğretimi), ancak Tanzimattan sonra başlar. ... **Okul gramerlerinin birincisi 1851 tarihini taşımaktadır**. ... Meşrutiyetten (1876/1908-) sonra da, Fransız grameri örnek alınarak dil kaidelerimiz ona uydurulmaya çalışıldı. ... 1940-41 yılı, gramer tedrisatımız için bir tecrübe yılı olacaktır” der.Gerçekten de bütün betimlemeler çevirisel terimlere bağlanır. O açıklamaların ne ölçüde yüzeysel, eksik, hatta “yanlış” olduğu, öğretim üyelerinin yazdığı üniversite dilbilgilerinde¹ kimi açıklamalara bakılarak değerlendirilebilir. Yüzün üzerinde olan yanlış betimleme arasından örnek seçilen dört işlem (A, B, C, Ç) üzerine önce Türkçe “doğru” ayrımlar (1a, 2a, 3a, 4a) aşağıda, ardından dilbilgisi yazarlarının verdiği: *işlemin özünden uzak, ilgili olmayıpyanılta*n”² bilgiler dipnotlarda sunulmuştur.

KORUMA-SESLERİ.

Daha önce, (1962-) kök, ek biçimleme, sonekleme, uyumsal sesletim ayrımlarına dizgesel biçimleme açısından eksik bakıldığından soneklemede vurgulu-vurgusuz ek ayrımı, **hece-sürelî-ritim**,ek-biçimini koruma seslerini bütünsel olarak görememişim. Konuya odaklanınca, açık-heceli (Z= ünsüz, Ü= ünlü, *= yanlış, ()= seçimli) “*-(Z)Ü, *ZÜ” eklerinin de, gereken bağlamlarda kapatıldığı: **geldiğ-i-dèn>geldiğ-i-n-dèn* , **gelme-sî-lě> gelme-sî-y-lě*, **gör-ü-cě> gör-ü-n-cě* , ... o eklerin sonuna da “**koruma-sesi**” eklendiği ortaya çıktı.³Buna göre “**vurgulu**” ek biçimleri ile en alt sayıları aşağıdadır.O ayrımla

(4)

Türkçe soneklerinbeş ayrı biçime girdiği anlaşıldı. ‘Zorunlu’ sesler ayraç dışında, gerektiğinde eke giren ‘seçimli’ sesler ayraç içinde yazıldı.

i. ZÜZ(16 ek).

ii. -ZÜ(Z)(15 ek).

iii. (Z)Ü(Z)(5 ek),

iv. -(Ü)Z(25 ek),

v. -(Z)ÜZ(7 ek)

= toplam en az 68 vurgulu ek-biçimi

Türkçe KORUMA-SESLERİni⁴ yapılandıran nedenler.

“Koruma sesi”, “sonek seslerinin önceki ya da sonraki seslerle karışmasını önleyen ünsüz, ya da ünlü” demektir. Örneğin “kapı-y-ı, kapı-s-ı-n-a” içindeki/-y-/ ile /-n-/ ünsüzleri /-t-ı, -t-a/ ünlülerinin birleşmesini ya da değişmesini önler.

i. Türkçesedizimine göre, ek biçimleridoğal olarak ya açık-heceli “-ZÜ, ya da kapalı heceli: -ZÜZ” olabilir. İki biçimle ancak 30 dolayında yalın ek üretilebilir. O sayı son derece yetersizdir. O nedenle başka yollara başvurulması zorunludur.

ii. Kökler tek-heceli olduğundan, yalın ek-biçimleri de bir heceyi geçemez.

iii. Çünkü, eklerin çok-heceli olması soneklisözel birimi denetlenemez ölçüde uzatır.

iv. O nedenle, yalın ek-biçimi sayısı ancak hece-altına inilerek arttırılabilir: “Her hece bir ünsüzle başlar; eklerarası sesel birleşme olmaz; uzun-ünlü, kayan-ünlü, hecebaşı ünsüz kümesi yoktur” kısıtlamalarına uymak zorunludur.

v. Hece altına inilirse, genel sesel biçimler şunlar olabilir: *-Ü, *-Z, *-ÜZ.

vi. Ancak o biçimler ardarda gelince eklerarası birleşmeler olabilir: “-Ü+ -Ü” uzun ünlüye ya da kayan ünlüye dönüşebilir, “-Z + -Z” dizileri etkileşip değişebilir, ekten eke geçişlerde bozulmalar olabilir, söyleyiş çok zorlaşır.

vi. Öyleyse, ek biçimlerinde bozulmaları önlemek için gereken sesel bağlamda, gereken ek biçimlerinin başına, sonuna bir ünsüz eklenmeli, ünsüzden ünsüze geçiş kolaylığı için araya bir ünlü katılmalıdır. Seçimli olarak eklere katılan o seslere “koruma-sesi” denmiştir.

vii. Sonuçta, ünsüz = Z =, ünlü = Ü, yanlış = * ile, seçimli sesler ayraç () içinde yazılırsa, hece-altı ek biçimleri şu biçimleri alır: -(Z)Ü, -(Ü)Z, -(Z)ÜZ. Ne var ki, ünlü ile biten ek ardından gelen ünsüzle başlayan ekler arasında da “vurgulu-vurgusuz” ek ayrımından dolayı bozulmalar olabileceğinden, ayrıca açık heceli eksonuna da koruma ünsüzleri eklenmiş, sonuçta ekler şu hece yapılarına giriyorlar: ZÜZ, -ZÜ(Z), -(Z)Ü(Z), -(Ü)Z, -(Z)ÜZ. Koruma sesleri: ünsüz /s, y, n, r, ş, .../, genişünlü/A/, darünlü: /I/, ünlü: /Ü/. Koruma sesleri büyük harfle yazılarak kimi örnekler verilebilir: kıyı-S-ı-N-da-Y-dı, kar-I-ş-tır-I-l-ma-S-ı-Y-la, söyle-ş-i-ler-i-N-den,

Onlar arasından gerçek yalın ekler: *birim son konumda vurgulanan anlamında “vurgulu”, vurguyu kendinden önceki hecede durduran anlamında “vurgusuz”* diye ayrılıyor. “Bir tek ZÜZ biçimli ekler koruma sesi almıyor. Hiçbir Türkçe dilbilgisi metninde ek biçimleri henüz doğru yazılmamış

(5)

görünüyor: ne baştaki ek biçimlerine yer veriliyor, ne vurgu ile ek ayırımına, ne “hece-süreli-ritim” kullanma zorunluğuna, ne de “ses-uyumu” (B.) ile sonuçlanan sesel işlemlere.⁵ Koruma sesleri aşağıdaki metinde büyükharfle yazılmıştır.

“Köy EnstitüleriNi halk adıNa aydınlar kurdu, halk adıNa yine aydınlar yıktı. ... Köy Enstitüleri ortaNınsoluNda bir eylemdi. Onları yıkanlar da elbet ortaNınsağıNdaYdılar. O yıllarda CHP iktidarda olduğuNa göre, demek CHP ortaNın hem soluNda hem sağıNdaYdı, ya da bir sağıNda bir soluNdaYdı. İşte CHP ile birlikte Köy EnstitüleriNinbaşıNıYıYen bu ikilik oldu. **Dışardan yıkanlar, bileRekbilmeYeRekparaNınuşaklarıYdı. D İçerden yıkanlar, bileRekbilmeYeRek, paraNınuşaklarıNın uşakları oldular.**” (Sabahattin Eyüboğlu⁶, 1967: Köy Enstitülerini Anarken”).

SES UYUMU.

Benzer biçimde en çok sözü edilen bir işleme “ses-uyumu”dur. “Ses-uyumu, yalnızca soneklemeye bağlı bir işlemdir. Kök-tabanlı sözel birimlere uygulanansesletimi-kolaylaştırıcı işlemlerden oluşur.Dilbilgilerinde o işlemlenin yalnızca görünen ayrımları üzerine yalnızca “yakıştırma” açıklama yapılır;ne birimleme, ne sonekleme, ne de ek-biçimlemeye değinilir. Sesletim işlemleri görsel olarak açıklanır; ancak, gerçek birimleme ve sesbirimsel değişimler görülmez. Alıntı sözcüklerde bile uyum olduğu sanılır.

“UYUM”un gerçek nedenleri ve ayrımları:

- i. Yapılanma gereği Türkçe bir köke çok sayıda sonek katılır.
- ii. Köklerdeki 30 sesbirim ile sonek üretilirse de, söz içinde doğru sesletilemez.
- iii. O yüzden eklerde: ön-art, düz-yuvarlak ünlü, ötümlü-ötümsüzpatlamalı ayrımları düzlenir. 30 sesbirimsel ayırım, ek-biçimlemede 15 sesbirime iner.
- iv. Uyum yalnızca sonekleri biçimleyen bir işlemdir, köklerle bir ilgisi yoktur.
- v. Alıntı sözcüklerin Türkçe ek almamış biçimleri Türkçeye “fasulye” gibi uyulanır. Bunun uyumla bir ilgisi yoktur.
- vi. Sonek sesletimindeönceki birimin ünlü/ünsüz ayrımlarına uyularak sonekli biçimle baştan sona tek sesbirimselayırımla sesletilir: *seviniz, sarınız, süzünüz, sorunuz, ...* gibi.
- vii. Ek biçimlerine göre ünlülerde ara değişimler olabilir: *sevini-yorsunuz, görün-meyiniz, ...* gibi.⁷

EDİLGEN ÇATI.

‘Çekimli’ Batı dillerinde eylemin “geçişli” olmasına bağlı bir “edilgen-çatı” bulunur. Türkçede ise, öyle bir özelleme yoktur. **Geçişlilik**, kimi eylemlere-özel yapısal bir ayırım değil, altı ayrı tür özne, eklerle her eyleme katılıp “verili” bağlamda dışlanabilir. Kalan özne /-m, -n, -Ø/ sonekleri ile izlenir. Batı

(6))

dillerinde ise, özne eylem zamanına göre çekimsel bir izleme yapılır; eylem/ad tabanlı yüklem, öznel kişilere (ben, sen, o) göre ayrı ayrı biçimlere girer. Türkçede öznel “**edilgen**”lik (passive) ne çatısalne de yapısal bir işlem değildir.

EDİLGENlik ayrımı Türkçe anlatıma nasıl yansımış.i. Türkçede “eylem-geçişliliği”, yani “öznel edimden etkilenen-işlevli bir nesne içirme”ye bağlı yapısal, dizimsel özel bir işlem yoktur. “-(İ)r, -(İ)t, -Dİr // -(İ)l, -(İ)n, -(İ)ş” ekleriyle yüklem tabanı seçilen bir eylem tabanına, altı ayrı öznel edimden gereken her biri bağlanabilir: piş-/gör- (etkilenen özneli), piş-ir/göster- (yapan özneli), piş-ir-t/gös-ter-t- (ettiren özneli), piş-ir-t-tir-/göster-t-tir (ettirten özneli), gör-ün- (dönüşlü özneli), gör-üş- (işteş özneli). Kullanım, eylemin edimsel ayrımlarına bağlıdır. Örneğin “piş-” eylemi dönüşlü, ya da işteş özne almaz. Buna göre, *geçişlilik* (piş-ir / göster-) Türkçede sınıflayıcı bir ayrım değildir. Dolayısıyla *edilgen-çatı* terimi Türkçeye Batı dillerinden aktarılmış, Türkçe olmayan, çevirisel bir ayrımdır.ii. *Yapan* öznenin “*edilgen*” anlatımla vurgulanması için onu Arapça “*taraf-ından*” sözcüğü ile yüklemle bitiştirmek gerekmez: “*Börek sevGİ *tarafından pişirildi*” yerine Türkçede: “*Böreği sevGİ pişir-di*” denir. iii. Yüklem tabanı bir eyleme Türkçede gerekli her edimsel özne bağlanabildiği gibi, Batı dillerinde “yapan-özne” dışlama/gizleme işlevine koşulan “*passive*” dönüşüm işlevi de “verili/bilinen/artık” öge dışlayan “-(İ)l, -(İ)n, -(İ)ş” eklerinden uygun olanla sözdışı bırakılabilir. Gerek edimsel “*öge-ekleme*”, gerekse etkilenen “*öge-dışlama*” Türkçede soneklere bağlanmıştır: “-(İ)l/n/ş” eki ile her özne, “-(İ)n” ile “dönüşlü nesne: *kendi-ni*”, “-(İ)ş” ile de “işteş nesne: *birbiri-ni*” dışlanır. “-(İ)l” eki birden çok özne dışlayabilir. “*D_{ettiren}D_{yapan}Ben_{etkilenen} özne Hakkâri’ye sür-dür-ül-dü-Ø-m*” sözünde “*eylemi yapan*” işlevli öğelerden “*ettiren*” ile “*yapan*” iki öge dışlanmıştır. Etkilenen öge (ben) ise, yüklem sonunda izlendiği için, *seçimli* olarak düşebilir. Böylece örnek tümcede “*edimsel*” üç öge sözdışı kalabilir.⁸

“PEKİŞTİRME”.

Türkçede çok varsıl bir **sözlüksel-ikileme** işlemi vardır. O işlemde kök-ikilemeleri: “*ses-değişimli*”, “*ses-değişimsiz*” olarak ayrılır. İki tür sesdeğişimli ikilemeden birinde “*benzeri, olabilir*” anlamıyla kökbaşı ünsüz /m/ ile değiştirilir: *yaş>yaş maş, az maz, balık malık, ...* Oluşan birim sona konumlanır. Bu tür ikileme tek-tabanlı bütün sözel birimlere ayrımsız uygulanır.

“*Pekiştirme*” denen sesdeğişimli ikinci tür ikileme ise, sıfatlara “*çok*” anlamı katar. Üstelik, **Türkçede bir değil, beş ayrı tür ikilemeli-pekiştirme işlemi uygulanır.** Sesdeğişimli, pekiştirmede kökson ünsüz, /p, m, s, r/ arasından sözcük-içi sesel-dağılımı en ezgisel dengeleyen ünsüzle değiştirilerek oluşan hece kökbaşına konumlanıp, birinci derece vurgulanır: *yaş>YAM.yaş, DAP.dar, MOS.mor, ÇAR.çabuk.*⁹

“İkilemeli-PEKİŞTİRME işleminin gerçek ayrımları:

i. Niteleyiciyi pekiştirme bir kök ikileme işlemidir.

(7)

- ii. Türkçe ikilemeli beş ayrı pekiştirme işleminden biridir.
- iii. Türkçe kökler tek-heceli olup (su, ne, ye-, de-) dışında hepsi kapalı “ZÜZ” hecelidir.
- iv. “Niteleyici pekiştirme” ses-değişimli bir kök-ikilemesidir.
- v. İşlemde, “*pekiştirici hece*”, kökson ünsüz değişimiyle kök anlamsızlaştırılarak oluşturulur. O işlemde *köksön-ünsüz*, /p, m, s, r/ arasından: *pekiştirilmiş birim-deki sesel ayrımların dengeli dağılımını sağlayacak olan ünsüzle* değiştirilir: **dar>daP.** Oluşan anlamsız *kapalı-hece*, kök başına eklenir: **daP+dar.** *Başhece birinci-derece-vurgulanır*: **DAPdar.** Türemiş tabanlarda, uyumsal, ikinci bir açıkhece oluşturulur: *gündüz >güP>güPe>güPE.gündüz.* İşlem ile, sıfat değil, niteleyici türetilir: *dümdüz yol/dümdüz et, dosdoğru git, ...*¹⁰

En son incelediğim “**deyim**” ayrımlarının da doğru yapılmamış, tamlamaya yananlam yüklenerek oluşan dört, bir de deyiş olmak üzere sözlüksel altı ayrı tür birimin bir tek “**deyim**” terimi altında toplanmış. Devrik deyişler sayıca az bulunuyor.

a. “Deyim” altında topanan türler:

- i. *bileşik ad*: *kara-gün, dil-yarası,*
- ii. *bileşik eylem*: *dar gel- ,yançız-, çarçur et- ;*
- iii. *bileşik sıfat*: *dik-başlı;*
- iv. *yananlamlı/bileşik ikileme*: *gözgöz, çoluk-çocuk;*
- v. *deyim*: *dudak bük-, dar-boğaza gir-;*
- vi. *deyiş*: “*Herkes gider ↓Mèrsine, biz gideriz tersi↓nè*”

b. Öteki terslikler:

i. Neredeyse bütün deyimler sonda **-mÀk** ekiyle adlaştırılarak dizinsel sıralamaya, sözlüksel açıklamalara girilmiş: *Gönlünden kopmak, Gönül almak, Gönül kırmak, Görmemezlikten gelmek, ...*

ii. Düşümsüz, düşümlü biçimleri karşılaştırarak, hangisinin tümce düzeyinde, hangisinin tümce-altı düzeyde olduğunu ortaya koymak için, en sık geçtiği tümcelerin de karşılıklarına yazılması doğru olur.

iii. Türkçe Sözlükte eylemler de “**-mÀk** ekli” biçimle sözlük dizinine sokularak bir yandan anlam-lama, öte yandan eylem-kökünün dizinsel sırası bozulmuştur.¹¹

iv. “*Kaş yapayım, derken, göz çıkarır*” içinde “*ad+yardımcı-eylem*”li “*kaş yap-*”, “*göz çıkar-*” birimleri anlatım açısından nasıl yorumlanacak? Yabancıdilden giren (İng. ‘*tocheck, toshoot*’ gibi) eylemler “*çek et-, şut çek-*” gibi biçimlere dönüşünce “**deyim**” mi sayılacak? O tür aktarmalar birer düzanlamlama sayılamaz.

Her ne kadar işlemler, Medrese öğretimi ile (1312’den beri Şark ülkelerini sömürme amaçlı yükseköğretim) Orientalizm etkisinde, çevirisel bir bakışla, bir

Batı dili gibi betimlenmeye çalışılmışsa da, gerçekte **Türkçe bir Doğu dilidir**. Çince ile şöyle ortak ayrımlar bulunduğu anlaşılmaktadır: **i)** Her iki dilde de *kökler tek-hecelidir*. **ii)** Her iki dilde de “*çekim*” yoktur. **iii)** Her iki dilde de *ikilemek kullanılır, işlemler birbirine benzer*. **iv)** Biçimsel bozulmaları önlemek için her iki dilde de *hece-süreli-ritim* kullanılır. **v)** Ancak birimlemeye-özel tek hece-yapısı: Türkçede birkaç tane, açık-heceli kök dışında bütün kökler kapalı-hecelidir. Çince ise anlam-seçimi tonlamaya bağlı olduğu için zorunlu olarak açık heceli **ZÜ** biçimli kök kullanılır. ...

Öyleyse, neredeyse bütün dizimselişlevlemeleri eklerle belirleyen Türkçede tümcel ilişkilere Türkçeden bakılmalıdır. Türkçe Batı dillerinden apayrı bir dildir; işlemler çoğunlukla birbirinin tersidir: *Batı dillerinde “çekim” vardır, Türkçede yoktur. Batı dillerinde adıl düşer, Türkçede ise değişmez, adillama yapılır. Batı dillerinde köklerdeki sesbirim ayrımları eklerde de sürer, Türkçe köklerdeki sesbirimsel ayrımlar ise, eklerde yarıya düşer*. Ayrımların Türkçe dizgesel konumları, eşzamanlı ussal, dilsel ilişkileri belirlenmiyor. Ortada Türkçe ayrımları doğru ve yeterli belirleyen, dilsel yorumlayan bir dilbilgisi bulunmamaktadır. Öyle bir dilbilgisi bundan sonra ancak yeterli bir dilbilimciler kurulunca yazılabilir. Türkçe 1071-1928, 1946- sürecinde sömürgeci-Batı yönetimlerinin yoğun, sürekli ve son derece acımasız saldırısı altındadır. O sürecin en önemli ajanları olan Orientalist/Şarkiyatçıların Osmanlı döneminde neler yaptığını özel olarak inceleyen tarihçiler henüz ortaya çıkamamıştır.

¹Ergin, Muharrem (1962): Türk Dil Bilgisi, İ.Ü. Ed.Fak.y., İst. Banguoğlu Tahsin: -(1974): Türkçenin Grameri, İstanbul. Korkmaz, Z. -(2003): Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi. AKDITYK-TDK y., Ankara, 1224 s.

² Benim çalışma alanım 1955- köy ilkokul öğretmenliği, 1957- İngilizce öğretmenliği, 1968- Yabancıdil olarak İngilizce eğitimi. Uzmanlık alanım İngilizce öğretimi, 1962- İngiliz Dili ve Genel Dilbilim. İnceleme alanım 1962- Türkçe-İngilizce karşıt dilbilim, 1971- Sesbilim ve Türkçe, 1968- İngilizce öğretimine öğretmen eğitimi, 1990- yalnızca Türk Dilinin yapısını (eş-zamanlı) inceleme.

³Türkçe üzerine bir yanlışa öğrenciler yaşam boyu bağlanır. 1980’den sonra başlattığımız Dilbilim çalışmalarında ise bir yanlışın en az 20 yıl süresi vardı. Ben “*koruma-sesleri*” üzerine çalışmamı “Türkçe 5 genel ek-biçiminin doğru sesel-yapısını bu yazıyla son biçimini belirleyerek bitiriyorum.

⁴ Demircan, Ö. (2017): *Türkçedeki matematik 1*, *Çağdaş Türk Dili*, Aralık 2017, s. 661-666. -(2018): “*Türkçe-deki matematik 2*”, *Çağdaş Türk Dili* Ocak 2018, s. 752-758. -(2019): *Sonek üretiminde ‘koruma’ sesleri* (Bildiri: Ulusal Dilb. Kurultayı, Dokuz Eylül Ü. İzmir. “**2019: Dilbilimde Güncel Tartışmalar**” (Hz. Kâmil İşeri) içinde, Dilbilim Derneği y. 2019, s. 7-22.

⁵A1b. “Koruma sesleri” üzerine Ergin (1962: 113) “*yardımcı sesler*” deyip geçer. Banguoğlu (1974: 73-75) da “*düşmeyle ekleme: baba-m, iki-z, yıka-n-mak, ekşi-msi, tanı-ş-mak, ele-k, depre-m; 74 türemeyle ekleme: üretim eklerinin bir takımı, ve çekim eklerinin çoğu türemeli eklerdir: dere-yi, anla-yış, evde-yim, *iğne-y-ile, *dik-se-ydi, deve-nin, su-yun, iki-şer, 75: o-n-u, bu-n-a, şu-ndan, bu-nsuz, şimdi-ki-nden, ...*” biçiminde yorumlar. Korkmaz (2003: 28-29): “... Türkçe kök, gövde ve ekler birbiriyle birleşirken ... doğrudan doğruya bağlanamayan seslere aracılık eden ve ‘yardımcı sesler’ diye adlandırılan bazı seslere başvurur: bu sesler -I/-U ve -y- ve -n- sesleridir: *baş-ı-m, evi-n, bak-ı-n, kos-u-ş, yor-u-l, ... baba-y-a, tarla-y-ı, beşe-y-ip, ne-y-ise, ne-y-in, sıra-sı-n-da, arkan-daki-n-i, ... ‘bağlayıcı ünlü’, ... ‘koruyucu ünsüz’* diye adlandırılırlar” der. O açıklamaların, işlevle ilgili doğru ve yeterli bilgi verdiği ileri sürülemez.

⁶ Bk. Sabahattin Eyüboğlu: 1973; 1974. Başaran, Mehmet (1990): Sabahattin Eyüboğlu ve Köy Enstitüleri, Cem y. (s.124-125) içinde. Bu yayınlar 1936-1971 arası denemelerini içerir.

Köy Enstitüleri 1940-1947 döneminde Sabahattin Eyüboğlu bir yandan Tercüme Bürosunda çalışmakta bir yandan da Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsünde ders vermektedir. Olayları doğrudan yaşamış, içyüzünü en iyi bilenlerden biridir. Dönemi doğru anlamak isteyen okurun en azından Edward W. Said'i (1978: Orientalism), Türkiye'de 1946 sonrası uygulamalar için: Sait Yılmaz (2014): *Türkiyedeki Amerika*, Kaynak y. , Vural Savaş (2013) ve daha sonra yayınlanmış öteki yayınları okumaları zorunludur.

⁷ B2b. Dilbilgilerindeki “yanlış” açıklamalar: i, ii, iii, iv, v ayrımları dilbilgilerinde yoktur. *Bangu-oğlu* (1974, 83): vi, vii. “Çok heceli eklerin ilk hece seslileri (ünlü) taban olan kelimenin son hece ses-lisine uyar.” der. Ayrıca, **alıntı sözcüklerde olmayan uyum aranır**. Oysa, Türkçede çok heceli ek yok-tur. Uyum soneklemeyle ilgilidir; ek-biçimlemeye bağlı, zorunlu bir sesletim biçimlemesine uyulur.

⁸ C3b. Öyle Türkçe-dışı bir işlem, “**pasiflik, meçhullük**” gibi alıntı sözcüklerle, çevirisel terimler kullanılarak, Türkçeymiş gibi, Türkçe dilbilgilerine katılmıştır!

⁹ Betimlemelerin ne ölçüde yetersiz kaldığı Osman N. Tuna okunarak görülebilir: dört kuraldan oluşan “pekiş-tirme” işleminin, ona göre Hatiboğlu, 20-30 kuralla ancak ancak yüzde 70’ini doğru açıklayabiliyormuş. Kendisi o oranı elliye yakın kuralla biraz daha yükseltmiş. Türkçe dilbilgilerinin durumu böyle: Türkçede dört kurallı bir işlemi elli kuralla bile tam açıklanamıyor! **Demircan, Ö. 1987: “Emphatic Reduplications in Turkish”, Studies on Modern Turkish: Proc. III. Int. Cong. on Turkish Linguistics (Hz. H.E.Boeschoten ve L.Th. Verhoeven)Tilburg Univ. P.,1987,s.24-41. -1988 “Türkçe’de Pekiştirme İşlemi”, Dilbilim VII, s.147-164.**

¹⁰ Ç4.b. “2020 öncesi dilbilgileri”nde yapılan açıklamalar: Dilbilgisi açıklamalarında “**i, ii, iii, v**” ayrımlarından hiç söz edilmez. Yalnızca “**v.**” ayrımına **Hatiboğlu, V. (1973, s. 11):** “pekiştirme, ... bazı sözcüklerin ilk hecelerinin ikilenmesiyle sağlanır. (Oysa “**sarı>sap.sarı**” gibi sıfatlarda öyle olmaz) **Korkmaz, Z. (2000: 348):** “... ünlü ile biten bir niteleme sıfatının **ilk hecesinin sonuna (ün-süzle biten sıfatlarda ise, ilk hece sonundaki ünsüzün yerine)m, p r, sünsüzlerinden biri getirilerek oluşturulan hece sıfatın başına eklenir: bembeyaz, ..., dümdüz, ... bazen: düp-e-düz.**

¹¹ Demircan, Ö.: “Türkçe Sözlük’te ‘**uçtu-uçtu**’ oyunu”, *Öğretmen Dünyası*, Haziran 2019, s. 39-40.

DİL DEVRİMİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Doç.Dr.M.OKAN BABA

Türklerin islamiyetten önce bir yazı dilleri vardı.Fakat Türkler islem orduları tarafından işgale uğrayıp, Emevi veAbasiiler yönetimine girince,türklükle ilgili birçok gelenlerini,yaşam biçimlerini değiştirdiler.Bu dönemde Arapça devlet dili ve edebiyat dili olarak kullanıldı.O bu dönemde Türkleri tutsak ederek çeşitli işlerde kullanıyorlardı.Bu nedenle Türk dili sözlü dil durumunadüşmüştü.Arap devletleri zayıflayınca bu devletlere bağlı çeşitli devletler ortaya çıktı.Bu dönemde Selçuklu oğuzları göçebe bir yabuğu devletiydi.Selçuklu Oğuzları Gaznelileri yenip Selçuklu devletini kurdular.Fakat bunların bir yazı dili ve edebiyatı yoktu.Bunlar Gazneliler gibi Farsçayı devlet veEdbiyat, Arapçayı bilim dili olarak kullandıklarını görüyoruz.

Fakat Asyadaki Mogol hareketi bir çok Türk boyunun anadolu'ya büyük topluluklar Halinde Anadoluya gelmesi Türk nüfusunun artması, Anadolu Selçuklu devletinin güçlenmesi bazı destan ve halk hikayelerinin yazıya geçirilmesi , dervişlerin Türkçe İlahileri Anadolu Türkçesinin ilk adımlarıdır. Yunus Emre ilahileri ve Dede Korkut Kitabı bu gelişmeler sonunda ortaya çıkmış görünüyor..Bunun yanında aruzla yazılan dinsel Şiirler, mesneviler, gazeller Fars edebiyatını taklit ederek yeni bir şiir dili oluşmaya başladığını görüyoruz

Mogol istilasını sonunda ortataya çıkan beyliklerde sarayların çevresinde Önemli şairler yetişti. Dehhanı gibi önemli şairler saray edebiyatını ilk önemli örneklerini verdilerBu sırada Karamanoğlu Mehmet Mehmet Bey bir buyrultu yayılayarak.”Bundan sonra divanda dergahda, bargahda, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil kullanılmaya’Diyerek Türkçenin devlet ve yazı dili olarak

kullanılmasını ister. Bu buyrultu Farsçaya ve Arapçaya karşı ilk çıkıştır.Bu dönemdeki beyliklerde de Türkçe gelişme göstermektedir.XV. yüzyıla kadar Anadolu Türkçesi gelişmesini sürdürmüştür.

Fatihinİstanbul almasıyla yeniden düzenlen Osmanlı devleti dine dayalı eğitimi siatemeleştiripCami ve medrese eğitimini yaygınlaştırdı Farsça ve Arapça öğretimini ders olarakÖğretmeye başlayınca Türkçe yine geri plana atılmıştır.Türkçeye bu dönemde Farsça ve Arapça sözcükler alınmıştır. Kullanımda olan Türkçe sözcükler yerineFarsça ve arapçaları alınmıştır.göz(ayın,çeşme) su (ab) el (dest,yed) ayak (pay) gibi XV. yüzyılın ikinci yarısından XVIII. Yüzyıla kadar süren bu devrede özellikle düz Yazıda sanat amacıyla yazılan yapıtlar Türkçenin sınırlarını aşmış bunlar,ne Türkçe, Arapça ,ne Farsçadır.Tıp,tarih kitapları daha sadedir.Fakat bazı Arapça yazılmış bilimsel yapıtları Türkçeye çevrilirken terimler olduğu gibi aktarılmıştır.Bu yabancıSözcüklerin artmasına neden olmuştur.Bu dönemde Türk-i basit anlayışı,Türkçe şiirlerYazmayı denedikleri görülür.Fakat dini bir monarşinin içinde din eğitimi Arapça ve Farsçayı öğretmiş bu Nedenle bu girişim de yetersiz kalmıştır

Batıyla olan ilişkiler, devlet düzenin değişmesi yeni düşünceler,edebiyatı daEtkilemeye başladı.Türkçe gazete yayınlanmaya başlayınca dilin sade olmasıHalkın anlayacağı birdille yazılması gerektiğini Şinasi " Umu halkın kolaylıkla anlayacağı (derecede) iş bu gazeteyi anlamak (gerekli) olduğu dahi...şimdiden ihtar olunur 1860'da Cemiyet-i ilmiye-i osmani adındaki dernek tarafından çıkarılanMecmua-i Fünunun ilk sayısında herkesin anlayacağı bir dille yazılacağı duyurulur.Fakat Batıdan alınan bilimlerin Türkçe karşılanması yeni bir sorunu da Ortaya çıkarır.Gazete ve dergilerde çıkan yazılardaki kavramların Türkçe karşılıklarını Bulmak.Fakat bu karşılıkların çoğu Arapça ve Farsça kelimelerden türetilmiştir. Şinasi, Kamık kemal,şiirin ve düzyazının sadeleştirmesine öncülük ediyordu Namık kemal dil sorunu üzerinde duruyordu.Ziya Paşa,Ahmet Mithat, Ali suavi Şemsettin Sami onu izlediler. Bu dönemde Münif Efendi(Paşa) alfabe sorununu ortaya attı.Arap harfleriyle Türkçe

sözcüklerin yazımındaki sorunları anlattı.Bular şiirde ve düzyazıda sadeleşme denemeleri yaptılar.Bunlar dil ve edebiyat üzerinde bazı çalışmalar yaptılar.Edebiyat bu dönemde din etkisinden.Çıktı önce toplum sorunlarını ,sonra doğa ve insanla ilgili konuları yazdılar.Dilin Yazım,Sözlük,terim sorunları üzerinde durdular.Fakat bu yazarlar eski eğitimin etkisinde ..oldukları ikircikli davranışlar gösterirler.Bunlar yaptıkları işlerin temelinde monarşi yönetimini Kurtarmaktır.

Serveti fûnun döneminde dil sorunları tartışmaları sürüyordu.Fakat edebiyatı Cedide Yazarları .A Batı edebiyatının etkisinde ürünler veren şair ve yazarlardır.Yazarlar batıdan esinlendikleri kavramlar karşılamak için Arapça ve Farsça Sözcük ve tamlamalarla karşılıyorlardı..Dil daha anlaşılmas oluyordu.Bir yanda Edebiyat-ı cedideciler ve Osmanlıcıyı savunanlar, bir yanda Türkçeciler dil Konusunu tartışırken Servet-i Fünunun en gelişmiş döneminde Mehmet Emin Yurdakul Yunan Savaşı nedeniyle “Cenge Giderken”Şiirini yayımladı Bu yeni bir tartışmayı getirdi fakat zamanla bu anlayış gelişerek bir akıma dönüştü.Bu dönemde Dille ilgili çalışmalar İstanbulla sınırlı değildir.İzmir,selanik,Bursa ve bazı illerde Konuyla ilgilenen yazarlar ortaya çıkmıştır.

Mehmet Eminin getirdiği “Türk” kavramı yeni gelişmelere neden oldu.MeşrutiyetDöneminde Türk Derneği, Genç Kalemler topluluğu dilde sadeleşme konusunda bilinçlenmeyi sağlamıştır..Bu dönemde dille ilgili çeşitli çalışmalar yapılır.Terim,imla, alfabe, dilbilgisi sözlük çalışmaları yapılmıştır.Dili konusunda eski dilin korunmasını isteyenler, eski dilde halka inmiş sözcükleri koruyarak yalnız terkipleri atmak isteyenler. Üçüncüler ise arapça ve farsça sözcüklere Türkçe karşılık bulmaya çalışanlardır.Alfabe konusunda Arap harflerinden Türkçeye uygun bir alfabe çalışmaları yapılmıştır.Bütün bu çalışmalar yetersiz kalmıştır.Çünkü Arapçanın kutsal olduğu inancı her durumda karşı çıkmıştır.Dilin bir rejim sorunu olduğunu görmemiştir.

Mustafa Kemal bir devrimciydi.O yaşadığı dönem koşullarını yaşatarak öğrenmişti.Gençlik yıllarında Savaşlar ,yenilgiler,baskılar onda önce milliyetçilik duygusunu geliştirdi.Kapitülasyonlar,yabancıların baskısı Türk ve müslüman

halkın aydın kesimini üzerinde bir aşağılık duygusu yaratmıştı.Mustafa Kemal bir genç subay olarak bu sorunlar üzerinde çalışıyordu.Bir kurtuluş çaresi arıyordu.1905'te Şam'a tayin oldu .Burada bir bir tüccar ile tanışır.Dostluklar ilerleyince bir gün tüccar kimliğini açıklar.Tıp öğrencisiyken özgürlük taraftarı olduğu için Şama sürüldüğünü açıklar.Konuşma sırasında tüccar "inkılap inkılap yaptı " der.Bundan sonra Mustafa Kemal bu yönde çalışmalar yaparak beklemeye başlar.İstanbul işgal edilince kurtuluş için Bir çok çareler ve öneriler ortaya atılır Mustafa Kemal Atatürk. Nutukta görüşünü şöyle açıklar.:

'Osmanlı devleti onun istiklali padişah halife,hükümet bunların hepsi anlamı kalmamış bir takım? Sözlerden ibarettir.... O halde ciddi ve doğru karar ne olabilir. ?Efendiler bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da hakimiyeti milliyeye dayalı kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir devlet kurmak''

Mustafa Kemal daha birinci dünya savaşı yıllarında devletin çökmekte olduğunu anlamıştı; koşulları Uygun bulursa yeni bir devlet kurmayı amaçladığını görüyorsunuz. Türkiye Büyük millet meclisini 23 Nisan 1920'de açtıktan sonra bu meclise dayanarak kurtuluş savaşını örgütledi. Savaşı kazanınca 29 ekim 1923'te cumhuriyeti ilan etti.Böylece gelişmelere engel olan monarşi kurumunu ortadan kalktı.^ 3 Mart 1924'te 429 sayılı kanunla Şeriye ve Evkaf vekaletini kaldırdı buraya bağlı okullarıMarif nezaretine bağladı. 430 sayılı kanunla Eğitim birliği kanunu sağladı.Medreseler ve yabancı okulları kapattı böylece eğitimi din baskısından kurtardı,431 sayılı kanunla halifeliği kaldırdı Cumhuriyet kurumlarını kurdu..

Fakat düşmana karşı kazanılan savaşın başarılı olması için içerde yıllarca aşağılanmış Türk halkının Uyandırılması gerektiğine inanıyordu.Bunun da eğitimden geçtiğine inanıyordu.Daha savaş içinde öğretmenleri toplayarak , onlardan yeni kuşakların nasıl yetiştirilmesi gerektiğini gösterdi''Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür ,irfanı hür nesiller ister'' diyordu. Atatürk eğitimi birleştirme kanunu çıkardığı zaman eğitimin amacı ne olacak? Diye soranlara''terbiye sözcüğü yalnız olarak kullanıldığı zaman herkes kendie göre bir anlam çıkarabilir. Ayrıntıya girilirse eğitimin hedef ve amaçları çeşitlidir. Mesela

dini terbiye ,milli terbiye, uluslararası terbiye bütün bunların amaçları Başka başkadır. Yeni nesle vereceğimiz terbiye milli terbiyedir. Milli tebiye esas alındıktan sonra onun dili de usulü de amaçları da milli yapmak mecburiyeti tartışmak yersizdir.” Diyor

Atatürk eğitimden çok önem veriyordu Toplumun gelişip değişmesi buna bağlıydı Bunun için okur yazar sayısını artırmak ve köylere yaymak için önlemler almayı düşünürken , uzmanlar kolay ve Türkçenin yapısına uygun bir alfabenin yapılmasını önerdiler. Arap alfabesinin Türkçeye uymadığı tartışılıyordu. Arap harfleriyle Türkçeye uygun bir alfabe denenmiş başarılı olamamıştı. Bunun nedeni bu yazının kutsal olduğu inancı taşıyordu .Bu tamamen yersiz bir savdı. Bir hurafeydi İkincisi Eski alışkanlıklarından kurtulamıyordu. Ulema sınıfı statüsünü kaybetmek istemediği için yeniçalışmalara karşı çıkılıyordu.1925'te uzmanların görüşü alınarak Latin harflerinden yararlanarak bir alfabe yapmaya Karar verildi.Bir çok tartışmadan sonra Milli Eğitim Bakanlığı bir dil encümeni kurdu Bunlar iki rapor hazırladılar .Biri dilbilgisi raporu ikincisi alfabe raporu.Bu encümen üyelerinden Falih Rıfkı Atay raporu istanbul'da bulunan Atatürke getirir..Atatürk kendi görüşlerini söyler. Falih Rıfkıya “Yeni Yazıyı uygulamak için ne düşündünüz” o da “ onbeş yıllık veya beş yıllık”süreler düşündüğünü söyler Atatürk” Ya üç ayda olur ya hiç olmaz “der.Bunun üzerinde 29 Ağustos 1928' akşamı sarayBurnunda yeni alfabe halka tanıtılır.Harf devrimi böyle başlar.3 Kasım 1928 harf kanunu Kabul olur.

Falih Rıfkı” Atatürk devrimlerinin en çok rahatsız edeni yeni yazıdır. Memurların ve yazma alışkanlığı olanlar yeni yazıya alışmak için büyük bir özveri ve, onurunu benimsemek gerekiyordu. Doğrusu Atatürk ve İnönü herkese örnek olmak istediler. Yazı kabul edildikten sonra ikisi de bir daha Arap yazısı kullanmadılar.” Bütün bu çalışmalar Türk ulusunun kendine özgü bir dili ve yazısı olduğunu göstermekti. Öte yandan okur yazar sayısını artırmak. Millet Mektepleri düşüncesi Bu çalışmalardan doğdu. Bu yolla devrimler köylere kadar ulaşacak.Yüzyıllarca unutulmuş olan Türk köylü çocukları uygarlığın olanaklarından yararlanacak, Türk toplumu gerçek bir bilim Toplumu olacaktı. Cumhuriyeti en önemli devrimlerinden olan yazı devrimi başladığı yıllarda okuma yazma oranı % 7 dolayında idi. Bu gün bu oran %95 e ulaşmıştır. Bu gün Türkiye'de 20 yaşın üzerinde olan Her alanda yetişmiş insanımız varsa bunu yazı devrimine borçluyuz.

ÇİRK

Prof. Dr. Süreyya Ülker

İğrenç kir, pislik anlamına gelip, kimi kökleşik sözlüklerimizde (Fraşerî 2010, Redhouse 1999) Farsça bir alıntı olduğu bildirilen ya da Farsça bir alıntı olduğu düşüncesiyle kimi kökleşik sözlüklerimize alınmayan (Ağakay 2011, Özel 2018) “çirk” sözü Doerfer’e göre Farsçaya Türkçeden geçmiştir (1963 – 1967). Sözcüğün kaynağı olan “çir(i)k” nitemi “çürü-“ eylem kökünün eşanlamlısı olan “çiri-“ eylem kökünün türevidir. Gabain’e göre çiri- kökü de yağ anlamına gelen “çir” sözünün türevidir. Doerfer, “çir”in özleyin “pis yağ” anlamına geldiğini belirterek Gabain’in görüşüne katıldığını belirtmekte, yağ anlamındaki çiri sayrılık anlamındaki çirle birleştirmektedir. Clauson ise sayrılık anlamındaki çire “çer”, yağ anlamındakineyse “çır” biçiminde yer vererek, bu ikisini birleştirmemektedir (1972).

Kimi kökleşik sözlüklerimizle (Ağakay 2011, Fraşerî 2010, Özel 2018) kökenbilim sözlüklerimizin (Eyuboğlu 1991, Gülensoy 2007) Türkçe dışında bir kökene bağlamadıkları “pis” sözü Redhouse (1999) ile kimi kökenbilim sözlüklerine (Nişanyan 2018, Tietze 2018) göre Farsça bir alıntıdır. Nişanyan Farsçadaki anlamını karauyuzlu (cüz zam), Tietze ise karauyuz (cüz zam) olarak vermektedir. Nişanyan Meninski’yi (1680) kaynak göstererek sözcüğün dilimize karauyuzlu anlamında geçtiğini belirtmektedir. Redhouse, cüz zam anlamındaki “pis”e ayrı başlık açmıştır. Sözcükle kırığan (veba) anlamındaki Latince “pestis” arasındaki ses, anlam yakınlığının da ayrı bir araştırma konusu olabileceği kanısındayız.

Doerfer’in görüşü ışığında sözlüğümüzde 1986’dan beri çirk sözüne Latince de iğrenç kir anlamına gelen “sordes”in karşılığı olarak yer veriyoruz. Çirkin Yunancası “rhypos” olup, dirgerlik diline “rhyparia” biçiminde girmiştir. “Sordes”in Latince eşanlamlısı “saburra”dır. Fransızcası “saburre” olup (İşçil – Elöve 1944 – 48), dirgerlik dilimize “sabur” biçiminde girmiştir (Ülker 1986). Arapça kökenli Osmanlıcası “vesah”tır (İşçil – Elöve 1944 – 48). İşçil – Elöve (1944 – 48) Fransızca “saburre”un karşılığını “pas”; İşçil – Elöve ile Dilemre (1945) “saburral”ın karşılığını “paslı” olarak vermişlerdir.

Latince sordes ile Yunanca rhypariadirgerlik dilinde dış diplerinde biriken ak ögeyi tanımlayan “materiaalba”nın (Ülker 2009) eşanlamlısı olarak da kullanılırlar (Ülker 1986). Bu kavramın karşılığı sözlüğümüzde “akçökel” olarak verilmiştir (Ülker 1986).

Yine iki sözcük de genel dilde “kir” anlamına da gelirler. Eşanlamlıları “pas” ile “pasak”tır. Clauson (1972), Gülensoy (2007), Tietze (2016) gibi

kökenbilimcilerin Türkçe dışında bir kökene bağlamadıkları, bütün kökleşik sözlüklerimizde (Ağakay 2011, Fraşerî 2010, Özel 2018, Redhouse 1999, Tuğlacı 1971) Türkçe dışında bir kökene bağlanmayan, kir sözü Eyuboğlu'na (1991) göre kimilerince Arapçada (Yanlışlıkla Farsça demiş) kara sakız (zift) anlamına gelen “kıyr” ile birleştirilmiştir. Kaynakları açıklanmayan bu savın yanlış olduğunu düşünüyoruz; ancak iki sözcük arasındaki anlam, ses yakınlıklarını da ilginç buluyoruz.

Latince saburradirgerlik dilinde kursakta bulunan sindirilmemiş besinlerle sümüğü tanımlayan “sordesgastricae”nın (Ülker 2009) eşanlamlısı olarak da kullanılır (Ülker 1986). Bu kavramın karşılığı sözlüğümüzde “kursak çirki” olarak verilmiştir (Ülker 1986). Saburra genel dilde kum (Ülker 1986), denizcilikte gemiyi dengede tutan ağırlık anlamına gelir. Denizcilikteki anlamı dilimize İtalyanca üzerinden “safra” biçiminde girmiştir. Karşılığı tecim sözlüğünde “dengeleyici özdek” olarak verilmiş (Uyguner 1972), bu, sözlüğümüze “dengeleyici” biçiminde düzeltilerek girmiştir (Ülker 1986).

“Sordes”in türevi olan “sordidus” nitemidirgerlik dilinde akçökelli, çirkli; genel dilde kirli, pasaklı, paslı anlamlarına gelmesinin yanı sıra tinlibilim (zoooloji) dilinde donuk önkü ya da çamur öngünde kimi tinlilerin adlandırılmasında da kullanılır. Türkçe doğal karşılığı “kirli”dir. Bu tür tinlilere örnek olarak Latince adları “Triatomasordida” ile “Entriatomasordida” olan “kirli öpücü kandalay” ya da “kirli öpücü tahtakurusu” gösterilebilir. Sözlüğümüzde adı “pasaklı öpücü kandalay” (Ülker 1991) olarak verilmiştir. Kirli öpücü kandalay biçiminde düzeltilmesi gerekecektir.

Yunanca “rhypos”un türevi olan “rhyphia” ile bunun Latince eşdeğeri olan “rupia” dirgerlik dilinde kire benzetilerek adlandırılan, kimilerince de istiridye kabuğuna benzetilen bir deri örsentisinin adlandırılmasında kullanılmaktadır. Bu kavramın karşılığı İşçil – Elöve’ce (1944 – 48) pasak, konak, kavuzca; Dilemre’ce(1945) midyederi olarak verilmiştir. Bu kavramı söz derleme dergisinin dizininde (1957) istiridye anlamında geçen “badalan” biçiminde özleştirdik (Ülker 1986). Daha sonra Tietze bu sözün İtalyancada tabakçık anlamına gelen “patella” sözünün Arapça üzerinden dilimize geçen bir biçimi olduğunu ileri sürmüştür (2002). Bu sözü, Radloff’ça Kazak Türkçesinden “yavaş davran-“ anlamında derlenmiş olan “badal-“ eylem gövdesinin (Tar D)türevi olabileceği düşüncesiyle bugüne dek sözlüğümüzden çıkarmadık (Ülker 2009). Sözlüğümüzün son basısında böyle bir eylem gövdesinin Anadolu ağızlarında bulunmamasının badal sözüyle türevi olabilecek kimi sözlerin kökenlerinin açıklanmasını güçleştirdiğini belirttik (Ülker 2009). Sağlam bir veri olmadığı kanısına vardığımız bu sözün sözlüğümüzden çıkarılmasının daha doğru olacağı kanısına varmış bulunuyoruz. Latince adı “Ostreaedulis” olan istiridyenin kabuğu katmerlidir. Buna dayanarak “yapraklan-“ anlamına gelen “kavlan-“ eyleminden türettiğimiz “kavlangıç” sözünün bu kabuklunun uygun bir karşılığı olabileceği kanısındayız.

“Rupia”nın Almancası olan “Schmutzflechte”nin (Roth 1914) çevirisi olan “kirli temriye” biçiminde özleştirilebileceği kanısındayız.

Omurgasız hayvanlarla emcekliler dışta kalmak üzere omurgalı hayvanlarda bulunup, sindirim, boşaltım, üreme yollarının açıldığı ortak odayı tanımlayıp (Ülker 2009), Türkçe karşılığı “dışkılık” olan (Ağakay 2011, Karol 1963, Karol 1998, Orta Öğr 1963, Özel 2018, Tuğlacı 1971, Unat 1998, Ülker 1986) Latince “cloaca” “lağım” anlamına da gelir. Rumcadan bozma lağımın, halk dilinde “çirk arığı” biçiminde kullanılan (Derl) karşılığını sözlüğümüze “çirk arkı” biçiminde düzelterek aldık (Ülker 1986). Bunu halk dilimizde yaygın olarak ark anlamında kullanılan arık sözü yanlış olduğu için değil, sözcüğün ölçünlü biçimi ark olduğu için yaptık. Dilimizde kanal anlamında arık, ark, hark sözlerinin yanı sıra akak (Tuğlacı 1971, Türkay 1980, Ülker 1986)), akımlık (Türkay 1980, Ülker 1986), akmalık (Tuğlacı 1971, Ülker 1986), karık (Ülker 1986) sözleri de sözlüklerimize girmiştir. Özleştirme kılavuzunda (1978) bu kavram yine bu anlama gelen “pislikarkı” biçiminde özleştirilmiştir. Kanal anlamındaki ark sözü Barandaev’ce “yarık” ile birleştirilmiştir. Eyuboğlu da bu görüşe katılmış, ancak “hark” biçiminin Arapçadan bozma olduğunu ileri sürmüştür (1991). Pedersen Ermenice olduğunu ileri sürmüştür. Dankoff Türkçeye de Ermeniceye de Orta Farsçadan ya da başka bir dilden geçmiş olabileceğini belirtmiştir. Menges, Türkçeye bir İran dilinden geçmiş olabileceğini ileri sürmüştür. Sözcüğün kökünün belli olmadığını bildiren Eren, Barandaev ile Pedersen’in görüşlerinin yanlış olduğunu, hark biçiminin arka ikincil olduğunu belirtmiştir (1999). Clauson (1972) ile Tietze (2002) Eski Türkçe bir veri olarak değerlendirmişlerdir. Doerfer (1963 – 67) ile Karaağaç (2008) sözcüğü Farsçada Türkçe bir verinti olarak değerlendirmişlerdir. Karaağaç Ermenicesini de Türkçe bir verinti olarak değerlendirmiştir (2008). Latince “canalisatio” eylemliğinin Fransızca üzerinden dilimize giren biçimi olan “kanalizasyon” sözü ülkemizde yaygın olarak çirk arkı ağı anlamında kullanılmakta, kökleşik sözlüklerde karşılığı “lağım döşemi” (Ağakay 2011) olarak verilmektedir. Eylemliğin sözlük anlamının dilimizdeki doğal karşılığı olan “arklama” (Ülker 1986) sözünün bu kavramı da karşıladığı kanısındayız. “Fanniascalaris” adlı sineğin asalakbilim sözlüğünde “lağım sineği” olarak verilmiş olan (Yarar 1970) karşılığını sözlüğümüzde “çirk sineği” biçiminde özleştirdik (Ülker 1991). Lağım sözü genel dilde “sıçanyolu” anlamına da gelmektedir. Bu yeraltı yolu anlamında olup, halk dilinde buna yortma da denir (Derl). Doerfer’e göre “yort-“, “tırısa kalk-“ anlamına gelen Çağatayca bir eylem kökü olup Farsçaya da geçmiştir (1963 – 67).

Latince cloaca Fransızcada “cloaque” biçimini alarak lağım suyu, çirkef, fosseptik anlamlarını da edinmiştir. Ayakyolu, yunak, mutfak gibi yerlerden gelen kirlenmiş suların karışımını tanımlayan lağım suyu ya da pis suyun günümüzde kullanılan karşılığı “atık su”dur. Çirke Farsçada su anlamına gelen

(18)

“âb” sözlerinden oluşan “çirkâb”dan bozma “çirkef” sözü lağım suyundan daha geniş anlamalı olup, kirli, bulanık her türlü suyu tanımlar. Sözlüğümüzde “çirksu” biçiminde özleştirilmiştir (Ülker 1986). Çirk arkı ağı olmayan yerlerde kirli suların toplandığı kuyuyu tanımlayan (Ülker 2009) Fransızcadan bozma fosseptik, sözlüğümüzde “çirk kuyusu” biçiminde özleştirilmiştir (Ülker 1986). Çirkef kuyusu (Redh 1999), lağım kuyusu olarak da bilinir. Kökleşik sözlüklerimizde “çirk”in türevi olan Farsça bir alıntı olarak gösterilen “çirkin” sözü (Ağakay 2011, Fraşerî 2010, Özel 2018, Redhouse 1999) Raesaenen’e göre sayrılık anlamına gelen Türkçe “çer” sözünün türevidir (1969).

- Ağakay MA. Türkçe sözlük. 11. bası. TDK. Ankara, 2011.
- Clauson G. An etymological dictionary of pre – thirteenth century Turkish. University Press. Oxford, 1972.
- Türkiyede halk ağzından derleme sözlüğü. TDK. Ankara, 1963 – 1982.
- Dilemre SA. Hekimlik dili terimleri. Türk Dili Belleteni 1945; III (1 – 3): 1 – 132.
- Doerfer G. Türkische und mongolische Elemente im neupersischen. Wiesbaden. 1963 – 1967.
- Eren H. Türk dilinin etimolojik sözlüğü. Ankara, 1999.
- Eyuboğlu İZ. Türk dilinin etimoloji sözlüğü. 2. bası. Sosyal Yayınlar. İstanbul, 1991.
- Fraşerî ŞS. Kamus – ı Türkî. Haz. Yavuzarslan P. TDK. Ankara, 2010.
- Gülensoy T. Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü. TDK. Ankara, 2007.
- İşçil Şİ, Elöve AU. Türkçe hekimlik terimleri üzerine bir deneme. TDK. Bursa, 1944 – 1948.
- Karaağaç G. Türkçe verimterim sözlüğü. TDK. Ankara, 2008.
- Karol S. Zooloji terimleri sözlüğü. TDK. Ankara, 1963.
- Karol S, Suludere Z, Ayvalı C. Biyoloji terimleri sözlüğü. TDK. Ankara, 1998.
- Nişanyan S. Nişanyan sözlük. Liber Plus. İstanbul, 2018.
- Orta öğretim terimleri kılavuzu. TDK. Ankara, 1963.
- Özel S, Yaşayan S, Özdemir K, Küçükaras H, Çakmakoglu G. Türkçe sözlük. 4. bası. Dil Derneği. Ankara, 2018.
- Özleştirme kılavuzu. TDK. Ankara, 1978.
- Raesaenen M. Versuche eines etymologischen Wörterbuchs der Türkischen Sprachen. Lexico Societatis Fennicae – Ugricae. Helsinki, 1969.
- Redhouse .Türkçe/Osmanlıca – İngilizce sözlük. 17. bası. Sev. İstanbul, 1999.
- Roth’s klinische Terminologie. 8. Aufl. von Obendorffer E. Verlag von Georg Thieme. Leipzig, 1914.
- Türkiye’de halk ağzından söz derleme dergisi. Cilt 5. İndeks (Yazı dilinden halk ağzına). TDK. Ankara, 1957.
- Osmanlıcadan Türkçeye söz tarama dergisi. TDTC. İstanbul, 1934.
- Tietze A. Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugatı. 1. cilt. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Simurg. İstanbul, 2002.
- Tietze A. Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugatı. 4. cilt. TÜBA. Ankara, 2016.
- Tietze A. Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugatı. 6. cilt. TÜBA. Ankara, 2018.
- Tuğlacı P. Okyanus 20. yüzyıl ansiklopedik Türkçe sözlük. Pars. İstanbul, 1971.
- Türkay K, Koçak S, Ünal S. Uygulayım terimleri sözlüğü. 2. bası. TDK. Ankara, 1980.
- Unat EK, Bozok Johansson C, Külekçi G, AnđKüçük M, Eraksoy H, Gürel A. Mikrobiyoloji terimleri kılavuzu. Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti. İstanbul, 1998.
- Uyguner M, Tuner H. Tecim, maliye, sayışmanlık ve güvence terimleri sözlüğü. TDK. Ankara, 1972.
- Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. İnkılâp. İstanbul, 1986.
- Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. 2. bası. İnkılâp. İstanbul, 1991.
- Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. 4. bası. İstanbul, 2009.
- Yarar MT. Asalakbilim terimleri sözlüğü. TDK. Ankara, 1970

YAŞAMI DOĞRULAMAK

NURAY GÖK AKSAMAZ

Sarp ve Su, sürekli nöbetteler, yolu gözetliyorlar. Biraz önceönlerine bir kap içinde konan kemikleri kocaman sivri dişleriyle çatır çatır kırarak yedikten sonra kulübelerine çekildiler.Ben mi ne yapıyorum? Ölülere bakıyorum. Evet, çoktandır, ölülere bakıyorum. Neyse ki pencereye ve çatıya tünemiş serçeler ölü değiller, neşeli şarkılar söylüyorlar. Bana da arada bir ‘ne var ne yok?’ diye soruyorlar. Çamın dalları arasına gizlenen kırmızı bir güneş ise doğada görülebilecek ve yaşanacak daha pek çok şey var, diyor!

Ben ölülere bakarken güllerin de öldüğü oluyor.Babam güllere bakıyordu, ben de son yıllarını geçirdiği bu eve geldikçe güllere bakıyordum. “Güllerle bir fotoğrafını çekeyim, kızım” demişti, bana. Şimdine zaman güllere baksam, babama da gülümseyerek bakmış gibi oluyorum. Neyse ki yediverenmiş bahçedeki güller.Her şeye karşınher renkte yeniden açıyorlar.

Evin arka cephesindeki banyo penceresinden her gece eski Çanta Köyü’nün tepesindeki ısl ısl yel değirmenlerine bakıyorum.Şimdi orada olan ölülere bakıyorum.Annem ve babam orada yan yana yatıyorlar, gömütlükte. Her gece onlara bakarak iç geçiriyorum. Neyse ki görebiliyorum, ışıklar içindeki ölülerimizi.

Annemi çoğunlukla bir ayrılığın yarattığı onulmaz acılarla sanrılar içindeyken görürdüm,yaşadığı evde. O hiçbir yerde tam olarak bulunamıyordu, aslında.Buna karşılık benim göremediğim birçok yerde olabiliyordu. O birçok yerde olabilirken ya da bilemediğimiz başka bir dünyada yaşarken onu tanıyanlar ise onunla birlikte olamıyorlardı. Bu durum, onu gerçekten seven insanlara çok acı veriyordu, önceleri. Sonra, onu görmemeye alıştılar. Ben ise onu bir yaşam kaynağı olarak görüyordum. Onun kimileyin mutlu olduğuyolculukları algıladıkça da seviniyordum. Çünkü, yolculuğu sırasında gözlerinin parladığı, kahkaha attığı bile oluyordu. Bu dünyadaki gerçeklikle yüzleşmekten kaçıyor da olabilirdi. Eğer ona ikna yoluyla ya da zorla bir şeyler yaptırılmak istenirse öfke nöbetine tutuluyordu. Öfkeli anlarında olağanüstü bir gücü oluyordu.O zaman da çevresindekiler korkuyla arkalarına

bakmadan kaçıyorlardı. Bir keresinde ben de şansımı zorlayarak onu ikna etmek istedim. Ne için mi? Sokağa çıkmasın diye! Arabalar hızla yanından geçerken aldırış etmiyor diye, ona çarpabilirler endişesiyle. Çöp torbasını konteynıra atmak içinkarşıdan karşıya geçerkenezilmesinden endişe ediyordum. Merdivenlerde hafifçe koluna dokunup torbayı elinden almak istediğimde bana öyle bir kuvvet uyguladı ki neye uğradığımı şaşırdım. O kadar zayıf ve yaşlı bir kadından böyle bir refleks ve kuvvet beklenmezdi. Onu çok iyi tanımama karşın o anda onun annem olmadığını, başka bir şeye dönüşmüş olduğunu bile düşündüm. ‘Şimdi nerelerde kim bilir, o yüksek iradesinekarşın kendini yönlendiremeyen ruhu,’ diye düşünmeden edemiyorum.O ruhunşimdi tamamen özgür olduğunuya da yüksek bir enerjinin doğaya salıverildiğini düşünerek sevinmeliyim belki. Öte yandan, onun için kimi kimsesi olmak, çocuklarının olması anlamına geliyordu. Şimdi onlar yanında olmayınca kimsesiz bir özgürlük mü, yoksa çoğul bir özgürlük mü titreştiği,ben nereden bilebilirim ki? Buna karşılık ölümlere bakarken ben de bir tür kimsesizliğe, yaşayanların artık benden pek bir şey beklemeyecekleri bir kimsesizliğe doğru yavaşça yürüdüğümü duyumsuyorum. Yine de annemin ölmeden önce yaşadığı evde beni gözleri parlayarak karşıladığını ve “Geldin mi?” diyerek öpmek için yanaklarını uzatışını görebiliyorum. Ben onu yine görebildiğime göre demek ki kimsesiz değil!Eski günlerdeki gibiona sigara uzatıyorum, istemiyor. Demek ölmüş!

Annemi gömerken babam yanımdaydı, “Elveda!” dedi, hayatta ikinci kez ona. Ve ‘gülü susuz, seni aşksız bırakmam’ şarkısını söylemeyi sürdürdü, kendisinin nereye gömüleceğini bilerek.

Babam bana şu anda ölümlere baktığım evden ayrılırken“Neden burada kalmıyorsun, kızım?” derdi. “Burası benim evim değil, senin de değil,” derdim. Şimdi ise güllere bakarken ona “Ben, ölümlere bakmaya geldim,” diyorum, “Hangi ölümler?” diye soruyor. Kabul etmiyor, annemin ölümünden bir yıl sonra kendisinin de öldüğünü ve onun yanına gömdüğümüzü! Kimileyin, salondaki koltukta oturup ut çaldığı bile oluyor.

Şimdi yakın bir zamanda ölmüş birini daha görüyorum. “Dikkat et kendine, üşütme, bahçeye çıkarken üzerine bir şey giy,” diyorum, ona.“Ben üşümem ki zaten öldüm!” diyor. Doğru söylüyor, doktorlar da söyledi, onun öldüğünü... Ağız açık, gözler donuktu! Bir an öncesinde ise bana seslendi! Benim de onunla gitmemi istedi, belki. Ben de hemen ona

seslendim, yanıt vermeyince ellerimi çırpıttım. Yine yanıtvermeyince koşarak hemşireye haber verdim. Hastanedeki sağlık ekibihemen duruma el koydu. Yarım saat sonra onun yattığı odadan çıkarken doktorunun gözleri kıpkırmızıydı. Hemen odaya daldım ve ona seslenerek“Biz buradayız!” dedim. Sonra beni odadan çıkardılar, onu da sedyeyle götürdüler.

Sarp ve Su’ya bakmayı, onlar için kemik kaynatmayı seviyor, “Ben zaten hiç hayat yaşamadım ki” diyor. Ben yaşadım mı, bilmiyorum. Ama bir kere daha yanımda ölürse diye çok korkuyorum ve ölmüş olsa bile ona iyi bakmak gerektiğini düşünüyorum. O, “Yaşamadım ama, her şeyi düşündüm zamanında, her şeyi biliyorum,” diye sürdürüyor sözlerini. Peki, ben ne biliyorum? Hiçbir şey! O ölürken bana son kez bakmıştı, hastanenin yirmi yedi numaralı odasında! Şimdi yine bana bakmayı sürdürdüğüne göre ben de ölmüş olabilir miyim? Eğer yaşamasaydım bir şeyler bilirdim, kimi soruların yanıtlarını onun gibi ben de verebilirdim, diye düşünüyorum. Demek ki sözlerinin etkisindeyim. Bu duruma karşılık onunla birlikte ölmüş olma olasılığım da var.

‘Şimdi bir kitap okumayı denesem, ölüp ölmediğimi anlayabilirim,’ diyorum, kendi kendime. Ama nedense yeni bir kitap okumaktan vazgeçip ünlü bir romanı, Dostoyevski’nin ‘Suç ve Ceza’sını alıyorum, kitaplığın rafından. Bu roman ile ilgili olarak Raskolnikov’un tefeci Alyona’yı öldürmesiyle masum bir kadını öldürmesinin arasındaki farkı sorgulamak niyetinde değilim. Hele ki suç işlediğini bilen birinin çektiği azaptan kurtuluş yolunun ne olabileceği üzerinde yorum yapmak niyetinde hiç değilim. Kitabı çağrışım yaratması için elimde tutarak‘zaten ölmüş olduğunu ve hiç hayat yaşamadığı için her şeyi bildiğini’ söyleyen adama soruyorum: “İşlenen her suçun cezası var mı, sence? Her suçlu, suçunun cezasını çekiyor mu, eninde sonunda? Peki, suçlanmış ya da suç işlemiş birinin kendisine verilen cezayı tam olarak hak ettiği ya da yeterince çektiği nasıl doğrulanabilir?” Bu, üzerinde çok tartışılan sorulara bile bir yanıt vermiyor. Öldüğü için mi, yaşadığı için mi yanıt vermiyor? Kendime de şu soruyu soruyorum: “Kişilerin bir dönem için de olsa özgürlükleri aileleri, çevreleri ya da adil olmayan kararlarla yönetim biçimleri tarafından kısıtlanırsa, olumsuz etkilerin sonuçları nasıl giderilebilir?” Bilmediğim için yanıt veremiyorum. Demek ki yaşıyorum! Evin bahçe kapısına yerel giysileriyle bir kadın geliyor. Elinde tavuk ölüsü var. Kendi kendine ölmüş tavuğu, ama nedenini bilmiyormuş. Bahçenin kenarında bulduğunu söylüyor, onu. Cıvcıvler bahçede.

Civcivleri bir sokak ötedeki kümeslerine götürebilmek için, ardından gitsinler diye ölü tavuğu elinde onlara göstererek tutuyor. Tavuk yerine de kadın gıdıklıyor. Civcivler annesiz kaldığı için kadın çok üzgün. Aslında, bahçedeki civcivlerin hepsi o tavuğun değilmiş. Gerçekten civcivler birbirlerinden çok farklı görünüyorlar. Nedenini açıklıyor, kadın. Tavuk kuluçkaya yatınca, başka tavukların yumurtalarını da koymuş altına. Bu nedenle tavuk, yumurtalardan çıkan tüm civcivleri kendisinin sanmış. Gerçekten öyle mi sanmış, bilinmez. Belki de bu ağır sorumluluğu kaldıramayıp ölmüş. Civcivleri olan bir tavuğu öldürmenin nasıl korkunç bir şey olduğunu da ilk kez düşündüm bu arada. Neyse ki onu kimse öldürmemiş, kendi kendine ölmüş. Kadının elinde ölü tavuk, ardında civcivler...Ve giderlerken anladım ki 'gülü susuz, seni aşksız bırakmam' demek yetmiyor, sorumluluğu paylaşmak gerekiyor!

Babamın sevdiği her şeye babamla bakmayı sürdürüyorum, evde. Sonra annemi de yaşadığı evde görmeyi sürdürüyorum. Salondaki sandalyesine oturmuş, sigarasını yakıp gözlerini uzaklara dikmiş. "Beni bekle, yakında yine sana döneceğim" diyen babamı düşünürken, onun adını sayıklarken dalıp gitmiş uzaklara. Gözlerinde olağanüstü bir parıltı, yüzünde eşsiz bir gülüş var, yine. Demek ki doğruymuş, babam annemi aşksız bırakmamış! Ve elli yıl sonra sözünde durarak gelmiş, annemin yanına yorulan bedenini dinlendirmek için uzanmış. Işıklar içindeler upuzun gecelerde, yel değirmenlerinin ışığındalar diye avunuyorum.

Ölülere bakmayı sürdürürken ateşimin yükseldiğini fark ediyorum, başımda bir ağırlık var. Vücudum uyuşuyor, bilincimi yitirmekten korkuyorum. Salondaki bir divana uzanıyorum, babamın ölmeden önce yattığı divana. "Ben zaten öldüm" diyen adamıyanıma çağırıyorum. O öncelikle gidip kapıları, pencereleri açıyor, hava gelsin diye. Taraça kapısından içeri dalan minik bir fare yanımdan geçiyor, sonra bir tane daha...Fareler bir oraya bir buraya cirit atıyorlar. Kalp atışlarım hızlanıyor, yerimden fırlıyorum. Farelerin ardında bir oraya, bir buraya süpürgeli cadı gibi koşuyorum, Sonunda fareler çıkıp gidiyor! Ben de onların ardından çıkıp deniz kenarına doğru koşuyorum. Bir güvenlik görevlisi yanıma gelip "Nereye gidiyorsunuz?" diye soruyor. "Deniz kenarına gidiyorum, iyot kokusu almak istiyorum, bana iyi geliyor," diyorum. "Yasak, bilmiyor musunuz, deniz kenarı yasak!" diyor. "Neden?" diyorum, bu yasağa inanamayarak. "Salgın var! Hemen evinize dönün!" diyor. Salgın ile deniz

kenarının ilgisini bir türlü kuramıyorum. ‘Denizden gelen bir salgın ne ola ki’ diye düşünme düşünme eve dönüyorum.

Televizyonu açtığımda ekranda ölüleri görüyorum. Hiç bakmadığım ölüleri... Açık alanda birileri çokça gömüt kazıyor. Kimileri uzay insanı gibi giyinmiş, kimileri üzerine çöp poşeti geçirmiş veyahut gözleri açıkta olan insanları, belki de yanı sıra robotları görüyorum. Görüntülerin hangi ülkeden olduğunu anlamaya çalışıyorum. Ekranda hastanelerdeki solunum cihazlarına bağlanmış insanları da gösteriyorlar. Başka bir şeyler gösterilirken bile ekranın en az bir karesi bu gibi görüntülere ayrılmış oluyor. Solunum cihazına bağlı insanlar ve kazılan çukurlar! Soluksuz kalarak öleceğimizi gündeme getiren bu görüntüleri önce yadırgamakla birlikte sonra bir korku filminin kareleri gibi algılamaya başlıyorum. Böylece gerçeklik algım bozuluyor. Birileri kendilerine ayrılan karelerdence sırayla konuşup çok uzaklardan, yabancı ülkelere bilgi veriyorlar. Daha doğrusu yeterli bilgi veremediklerini ve yaşanan koşullarda nasıl bilgi vermeleri gerektiğini söylemiş oluyorlar. Ekrandaki alt yazılar da üst yazılar da sayılara yoğunlaştırıyor, izleyiciyi: Kaç kişi test edildi, kaç kişide virüs belirlendi, kaç kişi iyileşti, kaç kişi yoğun bakımda, kaç kişi öldü! Döviz kurları ise her zaman görüntüde. ‘Yeni dönemde hep sayılara bakmak gerek’ diye kullanılarak ben de dünyadaki ölüleri saymaya başlıyorum. Gogol’ün “Ölü Canlar”daki kahramanı Pavellvanovich Çiçikov’un ölüleri saymasının amacıyla, toprak sahiplerinin kölelerinin ölüm belgelerini satın alarak hem kazandırması hem de kazanç sağlamasıyla bir ilgisi yok, benim sayımımın. Bununla birlikte bütün dünyada ölü verileri aynı tabana işlenirken bu verilerin nasıl değerlendirileceğini de düşünmüyor değilim.

Bizim sayamayacağımız kadar çok olacağı söyleniyor, yakın gelecekte ölülerin! Geçmişte ölenleri de sayma isteği duyuyorum. Savaşlarda, salgınlarda, iş kazalarında, kanserden, açlıktan, şu ya da bu nedenden ölenleri. Yeni ölü sayılarının geçmiştekilere oranla ‘yetersiz’ olduğu gibi bir yorumla da yüzleşiyorum! Bu ölü sayma ve sonrasında ülkelerdeki ölü oranlarını belirleyerek karşılaştırma işinden içim daralınca insanı sosyalleştirdiği söylenen ortama bilgisayardan bakıyorum. Orada da çokça ölüm haberleri görüyorum. Belki yeni ölüm haberlerinden daha çok eski ölümlerin yinelenen haberlerini! Ayrıca, ölmüş arkadaşları da görüyorum, feysbukta. Oradaki ölüleri de saymayı istemiyorum,

doğrusu. ‘Yapay zekâ saysın, onu da!’ diyorum içimden. Ölüm tarihi kaydedilemeyince, hesap kapatılamayınca feysbuka kayıtlı olanlar verileriyle ölümsüz oluyormuş, öte yandan. Ölmüşbir arkadaşımın doğum gününü kutlamamı öneriyor, feysbuk. Sosyal ortamda kayıtlı yüzleri,ait oldukları kişiler öldükten sonra karşımızda konuşurlarken görsek, pek yadırgamayacak gibiyiz. ‘Yaşayanlar ise maskelerin ya da insanlar arasında örülen duvarların arkasında giderek görülmez olan ama sisteme veri sağlayan nesneler olabilirler mi?’ sorusunu şimdi kime sorsam bilmiyorum.‘Yeni virüsle savaşım hakkında deneyim yetersiz olduğu için insanı dijital yaşamın nesnesi durumuna indirgeyecek yönetsel uygulamalar daha yoğun biçimde gündeme getiriliyor,’ diye de düşünüyorum sonra.

Gerçek dünyada yaşayanların hangi kategorisinde yer aldığımı sorgulayarak taraçaya çıktığımda ‘ben zaten öldüm’ diyen adamı sokakta bisikletin üzerinde görüyorum. İnanılmaz bir şey, gözlerinde dünyaya yeniden gelmişçesine yaşama sevincinin parıltıları var. “Otuz yıldır binmiyordum,” diyor, buna karşılık bisikletin üzerinde gayet güzel durabiliyor. Yaşamı eve sığdıramaz olmuş. Demek ki o yaşıyor. Demek ki ölüyü dünyaya geri çağırmayı doktoruyla, sağlık ekibiyle birlikte gerçekten başarmışız, ‘biz buradayız’ diyerek! Ya diyorum, o ölürken doktoru da hemşiresi de ölüyor olsaydı? Önceki virüs bu denli bulaşıcı değilmiş neyse ki. Ancak, o virüsten de ölen çok olmuş. Ölülerini saymaktan vazgeçtiğimi söylemiştim. Belleğimde kişilikleriyle ve yapıtlarıyla yaşayan insanlara bakmaya karar veriyorum! “İçeri gel, yeni virüsü davet etmenin şimdi sırası değil!” diye sokaktaki adama sesleniyorum.

Beslenme ve Gıda Güvenliğini Sağlamak İçin Sürdürülebilir Merkezi Planlama Gerektiliyor

Prof. Dr. İBRAHİM ORTAŞ

Canlıların yaşamında öncelikli ihtiyacı olan ve mutlak sağlanması gereken enerji temini gelmektedir. Bu ihtiyacının sürdürülebilir olması canlılığın varlığının devamı için şarttır. Gıda güvenliğini sağlamayan veya yaşamını sürümek için gıdaya erişemeyen türler yok olmuştur. Yaşadığımız son iki aylık korona virüs salgını günlerinde insanlık en çok gıda teminini güvence altına almak istemiştir. Sokağa çıktığı her an önce gıda tedarikine başvurmuş ve çoğu zaman da kural ve kaidelere uymadığı da dünyanın her tarafında yaşanarak görülmüştür. Bu bağlamda gıda güvenliğini sürdürülebilirliği günümüzde çok daha önemli bir konuma gelmiş durumadır.

Korona virüs sonrası başta tarım bilimi ve diğer ilgili alanların üzerinden yenden yoğunlaşacağı konuların başında sürdürülebilir tarım ve yaşamı nasıl güvenceye alabiliriz. Konunun bütünlüklü-holistik bakış açısı ve merkezi planlama ile bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınması gerekiyor.

Tarım Teknolojileri ve Enerji Yönünden Dışa Bağımlıktan Kurtulmalıdır

Ülkenin makineli tarıma ve otomasyon sistemlerine daha çok gereksinim doğduğu ortaya çıkmaktadır. Fide ve fidanların makine ile yapılması, gübre tohum ekiminin bir arada kombine ekipman ile geliştirilmesi, Sulama sistemlerinin uzaktan kumanda ile uydu ve akıllı telefon sistemleri üzerinde yürütülmesi programlama ve dijital teknoloji geliştirme olanaklarının önemi ortaya çıkmaktadır. Tarla tarımı ve meyve sebze hasatında uzaktan kumanda ve robot uygulamaları teknolojiler kullanımı öne çıkacaktır. Bu bağlamda tarım teknolojileri konusunda dışa bağımlıktan kurulması için daha ileri araştırma ve teknolojiye önem vermesi gerekir.

Tarımsal enerji bakımında petrol, doğal ve rüzgâr enerjisi teknolojileri bakımında dışa bağımlıktan kurtulmak için da solar enerji ve doğal kaynaklardan enerji üretim teknolojilerine yatırım yapılması gerekecektir. Eğitimin tarımsal üretim kadar teknoloji geliştirme ve bitkiyi risk faktörlerine karşı koruyacak sürekli ve ileri tarımsal araştırma faaliyetlerini sürdürmesi gerekiyor. Tarım teknolojileri üretiminde yeterli üretime geçilmeli ve bu konuda eğitim ve araştırma birimleri geliştirilmelidir. Bitkisel üretimin gereksinim duyduğu enerjinin doğal kaynaklardan (rüzgâr, güneş ve su) sağlanması konusunda yeni araştırmalar sağlanmalı. Bitki ıslah çalışmaları kurak koşullara dayanıklı, besin elementi içeriği dengeli bitkilerin geliştirilmesi. İklim değişimlerine uyumlu bitki, hayvan türlerinin belirlenmesi yanında olası iklim değişimlerinin, hastalık ve zararlıların olası riskleri ve önlenmesi konusunda aşı, ilaç ve koruyucu önlemler konusunda ileri araştırmalara ağırlık verilmeli. Tarım konusunda temel araştırma yapan uluslararası ölçekte nitelikli öğrenci ve öğretim kadrosuna sahip bir Tarım Üniversitesinin kurulması şart.

Bağımsızlık Sitemini Güçlendirecek Gıda Güvenliği Ve Sürdürülebilirliği Merkezi Planlamayı Gerektiliyor. Kendi Kendine Yetebilen Ulusal tarım Politikaları Devreye Girecek

Türkiye mevcut tarımsal potansiyelini sürdürülebilirlik ekseninde planlar ile kendine yeterlilikte önlem alırsa riskleri sorunsuz atlatabilir. Önlem ve planlama yapılamasa riskler yaşayabilir. Türkiye topraklarında çoğunluğu meyve sebze olmak üzere 145-150 kadar bitki türü üretimi yapılmaktadır. Başta meyve ve sebze olmak üzere 130 küsur bitkide yeterlilik düzeyinde üretim yapılmaktadır. Buğday, mısır, pirinç, ayçiçeği, yağ, yem, et, şeker gibi temel tüketim ürünlerinde yeterlilik düzeyinin altında üretim yapıldığı için uzun zamandır ithalatçı konumundadır. Toplumun günlük gıda ve enerji ihtiyacını % 40-50'si stratejik bitki olan buğday tabanlıdır. Buğday üretimi ile tüketim araz talebi dengesizliği ithalat ile sağlanmaktadır. Artan nüfusa oranla yıldan yıla buğday üretimi toplamda artmamaktadır. 8-10 milyon ton kadar açık dışarıdan sağlanmaktadır. Stoklarımızın yeterli düzeyde olmaması durumunda ileride sorunlar yaşanabilir. Bu bağlamda ülkeler tükettikleri her tür ürünü yeterli düzeyde üretilmesini öncelikli hale getirecektir. Devletlerin bu tür durumlarda gıda zincirinin sorunsuz sağlanması için **tarım ve gıda üzerindeki koruyucu ve denetleyici rolünü daha çok ön plana çıkarmış olacak**. Mevcut durumda sosyal devlet anlayışının zorunluluğu ve gereksinimi kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

Bugünden İtibaren Ne Tür Tedbirler Alınmalı Toprak Varlığı Korunmalı ve Üretim Güvenceye Alınmalı

Ülkenin nüfus ve tüketim verileri ekseninde üretim planlanmasının yapılması ve kamu eli ile üretim desenleri ve destekleme alımlarının yapılması gerekiyor.

Üretim ve yeterlilik durumu özel sektöre bırakılmamalı ve devletin doğrudan sürece müdahil ve gözlemci olarak katılması gerekir.

Tarımın doğanın bir parçası ve yapıma şekli doğanın ekolojik koşullarına bağlı olduğu için dünyanın sürdürülebilirliği ve tarımsal üretiminin belirli bir denge ekseninde yönetilmesi gerekir. Risk faktörlerine karşın ekolojinin temel esaslarına göre iş birlikteliklerin sağlanması gerekiyor.

Türkiye'nin işletilemeyen 3 milyon hektara yakın tarım toprağı üretime kazandırılmalı Sulama potansiyeli olan yaklaşık 4 milyon hektara yakın arazi sulamaya açtırılacak planlamaya geçilmeli.

Kırsal kalkınma ve küçük işletmeler desteklenmeli.

Kentlerin nüfus yoğunluğunun salgının yayılmasında etkili olduğu gerçeği ile kent yoğunlaşması sınırlandırılmalı.

Gençlerin yeniden köye dönüşü ve tarımda üretici olması için birçok yönden desteklenmeli.

Et balık kurumu yeniden organize edilmeli.

Ülkenin ihtiyacı olan et ve süt ürünleri kamu tarafından üretilmeli ve vatandaşa da soğuk hava ortamı hizmeti sağlanabilmelidir.

Tarım Kredi kooperatifleri, Tarım tanzim satış mağazaları, Toprak Mahsulleri Ofisi, Devlet üretme çiftlikleri üretime destek verecek şekilde organize edilmeli.

Özelleştirilen Devlet Üretim Çiftlikleri (TİGEM) yeniden kamulaştırılmalı.

Hazineye ait tarıma uygun alanların satışının durdurulması ve üretime yönlendirilmesi gerekir.

NURULLAH ATAÇ (II)

YILMAZ ÇONGAR

Ataç'ın Galatasaray Lisesi'nde okuması, İsviçre'de beş yıl kalması, yıllarca Fransızca öğretmenliği yapması onun Avrupa'daki yazınsal akımları çevirilerden değil de abone olduğu yabancı gazete ve dergilerden izlemesi, Paul Valery (Pol Valeri) yi, Baudelaire (Bodler) i, Monsieur Andre Gide (Mösyö Andre Jid) i, La Bruyer (La Bruyer) i, Hanri de Regnier (Henri dö Renie) yi aslından okuması, kendisi için büyük bir avantajdır, önceliklidir.

O, eleştiri konusunda karşıt görüşlü yazarlarla sık sık tartışır. Örneğin Yaşar Nabi Nayır, 31 Mart 1938 tarihli Ulus gazetesinde "Bizde eleştirmen (münekkit) yoktur" savıyla bir yazı yazar. Güzel, değerli sanatsal yapıtların bile, ilgi çekmediğini, ancak dost işi veya menfaat karşılığında onların hakkında birkaç yazı yazıldığını, hatta Nurullah Ataç'ın bile, yeni yayınlanan romanları okumayıp, ancak kolayına geldiği için şiirler hakkında düşüncelerini yazdığını belirtir. Bir eleştirmen olarak Ataç, çok geçmeden Haber gazetesinde, bu yazıya şöyle yanıt verir:

"Yaşar Nabi, yazınsal yapıtları (sözcüklerde bu günkü dil uygulanmıştır. YÇ) dikkatle izleyen, onlara içtenlikle ve nesnel olarak değer biçen bir eleştirmen arıyor. Biz de böyle bir kişi olamaz, nedeni, onun toplumda bir görevi (function social), toplumsal işlevi yoktur, olamaz.(Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar demek istiyor. YÇ) Şair ve romancı okurdan önce yetişir. Şiir ve roman yazılmayan bir çevrede, onları okumak isteği de yoktur. Önce sanat yaratılmalı ki, müşterisi çıksın, okunsun veya izlensin.. Eleştirmenin otorite sahibi yani yetkin olması, sözünü geçirmesi gerektir, ama böyle bir eleştirmen bizde, eğer olumsuz eleştiriyorsa, yazarın diğer yapıtlarının satılmamasına neden olur, bu halde bizde de Avrupa'daki gibi bu nitelikte yirmi, otuz eleştirmen olması gerekir ki, böylece birbirine karşıt yazılmış eleştiriler ortaya çıksın. " Tartışma böyle sürer gider, Peyami Safa'da Ataç'ı yererek araya girer, sonuçta Hasan Ali Yücel, Akşam gazetesinde tüm savların ortalaması olan bir yazı yayınlarak bu tartışmaya son verir.

Ataç, 1940'lı yılların tümünde ve 1955 yılına dek Türk yazın acununa, deneme ve eleştiri yönünden damgasını vurmuştur. Eski ile, değersiz gelenekler ile girdiği savaşta, yenici ve ilerici düşünceleriyle hep gençlerden yana olmuştur. O, önce bir fenomen (olay adam) dır, giderek yazdığı binlerce yazısıyla, doğru ve yerinde yargıları, şaşmayan görüşleri ile dergiler, gazeteler ve okurlar üzerinde o denli etkili olmuştur ki, edebiyat(yazın) toplumu onu eleştiri konusunda tek otorite(yetke), tek yargıç olarak kabul etmişlerdir. Edebiyata/yazına gönül vermiş, şairliğe, öykücülüğe ve romancılığa kuşanmış gençler ilk yapıtlarını ona gönderir, sonra dergide çıkacak olan eleştiriye merakla beklerlerdi. Onlardan biri de Turgut Uyar'dı. Onun Arz-ı Hal adlı şiiri, ilk kez 1947 yılında Yedi gün dergisinde çıkmış, Ataç tarafından beğenilmiş, gönülden desteklenmiş, Turgut Uyar bu şiiriyle Kaynak dergisinin 1948 yılında

açtığı yarışmada ikinciliği kazanmıştı. Daha sonra Ataç, şairin, aynı adla çıkan yapıtına önsöz yazacaktır. Sonuçta zaten yetenekli olan Uyar'ın ünlenmesi ivme kazanmıştır.

Arz-ı Hal adlı şiirin ilk dördlüğü şöyledir:

**Ben de günahkâr kullarıdanım Allah'ım,/ Bir "Kulhuvalahi" bilirim dualardan,
Bir de "yarabbi şükür" demeyi doyunca /Bir de oruç tutmasını Ramazan boyunca,
Ama çekmediğim kalmadı sevdalardan!.../Benim gibi kulun çok bu dünyada, Allah'ım!..
Eğer bilmiyorsan işte haberin olsun,/Ekmek derdi, aşk derdi, unutturdu seni,
İnsan hatırlamıyor dün ne yediğini,/ Zaten yediğimiz ne ki hatırdadır,
Benim gibi kulun çok bu dünyada Allah'ım!...**

Ataç, Garip akımını, hatta İkinci Yeni'yi de destekler. Böylece, okuru serbest ölçüye alıştıır, şairi uyağın (kafiyenin) verdiği sıkıntılardan kurtarır, onu, günlük işlerle, örneğin yaşama sevinciyle, ekmek derdiyle baş başa bırakır, kısacası şiirde özgürlüğü yakalamak amacıyla yüreklendirir. Yenilikçi şairlerin yapıtlarını öven yazılar yazar. Orhan Veli'nin şairliğini, sanatını da beğenir fakat kişi olarak kendisini sevmez, bunu da açık açık söyler.

Tüm bunlara karşın, Divan Edebiyatı'nı yadsımaz, Baki'nin, Nedim'in, Şeyh Galib'in, Fuzuli'nin şiirleri ezberindedir, söyleşilerinde onları dostlarına okur. "O dizeleri, yıllardır eksilmeyen, taa içerime baktım mı eksilmediğini gördüğüm bir sevgiyle anarım" der. "Divan Şiiri milli değildir" diyenlere karşı çıkar, "onlar da bizim atalarımız, ancak arayış içindeydiler" der. "Onlarda bizim duygularımız vardır, Haydi o şiirleri, yüreğimizi kanatarak kapatalım, unutturalım, peki çocuklarımıza eskiye dair ne öğreteceğiz? Beğenilerini nasıl işleyeceğiz? Dil duygularını nasıl geliştireceğiz?" diye ekler.

Nurullah Ataç, yazma dilini, konuşma diline yaklaştırmak ister. O ister ki, yazarlar halkın konuştuğu gibi yazsınlar. Böylece, tümcenin elemanları arasındaki sıra çok kez değişebilir. Önce özne, sonra yüklem, en sonra tümleç gelebilir. (Ben gidiyorum okula) gibi. Bunlara 'devrik tümce' der. Dikkat eder, yabancı dil bilen bazı yazarlar da çok kez böyle yazmaktadır. Şairler de, şiirlerinde ölçüyü tutturabilmek, bazen de uyaklı yazmak isteğiyle, söz dizimini tümüyle altüst etmektedirler, ama anlam değişmemiş, hatta daha da güçlenmiştir. Ataç, bir gün devrik tümcelere övme, güzelleme yazarken önüne gelen iki sözcük, onun yüreğini sızlatır, düşündürür... düşündürür. Bunlar, (gurbet), ve (hasret)tir, zaman 1940'lı yılların başları. (Gurbet) yerine (yad il), (hasret) yerine (özlem) diye yazsam dilin ısıtı yiter mi? diye sorar kendine. Bu an onun başlangıcı olur. Artık Öztürkçe'ye gönül vermiş, içindeki sızıyı durdurmuştur. Ataç inanır ki, dilini yitiren uluslar, benliklerini de yitirirler, tarihten silinirler, yine inanır ki, Avrupa uygarlığına erişmek, çağdaşlaşmak, istiyorsak, önce dilimizi yabancı sözcüklerden arındırmamız gerekir. O, bu akımın

öncülerinden değildir, geç kaldığına çok üzülür, yazıkların, (Dil işine sonradan giriştim. Daha önce başlasaydım, dil devriminin gerekli olduğunu daha önce anlasaydım ne iyi olurdu! Gençler arasında bana uyanlar çok oldu. Yaşlılardan da var.) der. O, bu yolda o denli çaba gösterir ki, öncülerin çalışmaları Ataç'ın gayretleri yanında güdük kalır, Türkçe'nin köklerine iner, sürekli yeni sözcükler araştırır. Dilde özleşme ile ulusal bir ekin kurmanın yollarını arar. Bu konuda hiç ödün vermez, ılımlıları hiç sevmez, onları dil devrimciliği ile bağdaştırmaz, aşırıları alkışlar, inanır ki, bu aşırılıktan Türkçe kazançlı çıkacaktır.

Ataç, Arapça, Farsça sözcükleri kullanıp, savunanlara çok kızar, onlara şöyle der: "(...) Çoğunluğun bilmediği, bilemeyeceği bir yığın söz kullanıyorlar. övüne övüne (yürürlük) sözüne uydurma diye dudak büküyorlar. Arapça'lı, Farsça'lı dili beğeniyorlar. Onu peki beğensinler, bırakmasınlar, ama o dille konuşur, yazarken, yaşayan dili kullandıklarını söylemekten de geri kalmıyorlar. İnsanı bu çıldırtıyor işte!...(.)"

Dilimize batıdan giren sözcüklere de değinir:

"Günden güne dilimize batı acununun tilcikleri giriyor, (sözcüğe önce kelecik sonra tilcik der), doluyor dilimiz onlarla. Ne denli uğraşsak durduramayız. Hepsine Türkçe birer karşılık bulunabilse de güçtür bu iş, uzun sürer.(...) Batı acunundan bir takım kavramlar (yeni icatlar/buluşlar) aldıkça adlarını da birlikte alacağız. Önüne geçilmez bunun. (...)

(Uydurma dil) sözüne de çok içerler. "Diller, kurallar gökten inmez, her biri eskiden uydurulmuştur, yalnız, uydurulan sözcük, toplumun dil bilincine, dilin soy mantığına uygun olmalı." der.

1952 yılında (Demokrat Parti zamanında) Kamutay'da (TBMM'de) Anayasa'yı dil yönünden eski durumuna getirmek için değişiklik yasası önerenlerin başında Fuad Köprülü, Halide Edip Adivar'da vardır. Oysa, her ikisi de önceden Türk Ocakları'nın üyesi, Atatürk'ün Dil Devrimi'nin savunucusu idiler. (örneğin, Genel Kurmay Başkanlığı, Riyaset-i Erkan-ı Harbiye, Bakanlar Kurulu, Vekiller Heyeti, Cumhurbaşkanlığı, Riyaset-i Cumhur, olsun diyorlardı) Hele o günler Kamutay'da Türkçe'mizi küçük düşürücü konuşmalar yapan Hamdullah Suphi Tanrıöver, Atatürk sağ iken Dil Devrimi'nin bayraktarlığını yapmıştı.

Nurullah Ataç, doğru bildiği yoldan ölünceye dek dönmemiş, "Bir başıma da değilim doğrusu, bunun doğru yol olduğunu anlayanlar, günden güne çoğalıyor" demiştir.

Türk Dil Kurumu'nun "Ataç'ın Sözcükleri" adıyla yayınlanan yapıtında, ünlü eleştirmenin, üretilen, yazılarında kullandığı yeni sözcüklerin sayısı 873 tür. Bugün, bu sözcüklerin yarısından fazlası toplumumuzun tüm kesimleri tarafından sevilerek kullanılmakta hatta bazıları çocuklarımıza ad olarak verilmektedir, özlem, özgür, öykü, aytaç utku, vb. gibi. Bulduğu veya ürettiği sözcüklerin bazıları şunlardır: "Akım, acun, araç, arı, asalak, bağnaz, bellek, bilinç, birey, bilim, çaba, çeviri, devrim, denetleme, doğa, erdem, etki,

evrim, eylem, gerçek, giysi, görece, ilke, izlenim, kamu, kanı, kavram, kez, kişi, karşıt, konuk, koşul, kurul, kuşak, nesne, nesnellik, nitelik, olay, orantı, ödev, ödül, öykü, özden, özet, örneğin, özgür, özlem, sakınca, sav, sayrı, somut, soyut, sonuç, söyleşi, süre, tanım, tekdüze, toplum, toplumbilim, tutku, tutsak, tüm, tür, ulus, ulusçuluk, uluslararası, uyak, uygar, uygarlık, uygulama, uyum, uzman, utku, ürün, varsayım, yadsımak, yalın, yanıt, yankı, yarar, yargı, yargıç, yasa, yazın, yergi, yetenek, yetki, yozlaşmak, yaşam, yoksun, yöntem, yönelmek, yöre, yürürlük vb.”Bununla birlikte, toplumun tutmadığı, doğarken ölmüş sözcükler de vardır. Bunların da bir bölümü aşağıdadır: “Anlak-zeka, aranç-dava, artam-meziyet, buke-pehlivan, bediz-resim, betik-kitap, beti-mektup, betlek-defter, biter-tohum, buğulu-vapur, boyak-renk, çizek-satır, dıka-nokta, dikici-terzi, dörüt-sanat, dörütmen-sanatçı, görmük-tiyatro, ıstın-lamba, iyir-ilaç, satak-pazar, söyök-duvar, tirge-masa, tilcik-sözcük, ucır-saat, ücük-harf, ücük-beyit, yin-vücut, yerçizim-coğrafya, yımızık-çirkin, yükünç-namaz, yır-şiir, vb.

Ataç, “benim ileri sürdüğüm sözcükleri beğenmiyorsanız, siz başkalarını bulup ortaya atın” derdi. O, yorulmak bilmez bir yazın eridir. Binlerce yazıları, çoğunlukla ;Dergah, Darülbekai, Varlık, Türk Yurdu, Yeni Adam, Yedigün, Edebiyat, Hayat, Seçilmiş Hikayeler, Kaynak, Türk Dili, Pazar Postası, Kalem, Devrim Gençliği, Evrim, Esin, Özsu, Doğuş, Yenilik, Çizgi, Mülkiye, Ülkü, Yarım Ay; İnsan, Türk Tiyatrosu gibi dergilerde ve Cumhuriyet, Son Posta, Ulus, Tanin, Dünya, Son Havadis, Hakimiyet-i Milliye, Akşam, Haber vb. gazetelerde yayınlanmıştır.

Ataç’ın kızı Meral Tolluoğlu’nun Çağdaş Yayınları tarafından 1990 Yılı’nda basılmış, Babam Nurullah Ataç adlı yapıtında, sunduğu özel bilgilerin bazıları şöyledir:

“Babam, Ahmet Haşim’i çok severdi. O, haziran 1933’te öldüğünde günlerce ağlamıştı. Onun diğer sevdiklerinden bazıları, aklımda kaldığına göre, Macit Gökberk, Oktay Akbal, Cahit Sıtkı Tarancı, Cemil Sait Barlas, Yaşar Kemal Gökçeli, Sabahattin Kudret Aksal, Sait Faik Abasıyanık, Mustafa Şerif Onaran, Ahmet Refik Altınay, Falih Rıfkı, Halit Fahri Ozansoy, Adnan Binyazar, Kemalettin Kamu, Ahmet Ağaoğlu, Cahit Külebi, Necati Cumalı vb.

Önceden sevip te sonradan darıldıkları; Ahmet Hamdi Tanpınar, Melih Cevdet Anday, Oktay Rıfat, Orhan Veli, Yahya Kemal Beyatlı vb.(sayfa 103) Elbette bazı sevmedikleri de vardır örneğin, Peyami Safa, Samet Ağaoğlu, Bedii Faik vb.

Babam akşamları pijamasını giyer, karyolada bağdaş kurar, kucağına daktilosunu alır, ağzında piposuyla yazılarını yazardı.

Ahmet Hamdi Tanpınar’la önceleri çok yakın arkadaşlıklar. O, bekardı, sık sık bizim eve gelirdi. Biz onu evlendirmek istedik, hatta iki kız kardeş bulduk, biri siyah diğeri sarı saçlı, onlarla ve de Hamdi amcayla birlikte bir gazinoda yemek yedik, fakat Hamdi amca ikisini de

beğenmedi ‘Bu hanımefendilerin ikisi de çok ağırbaşlı, benim evleneceğim kadın biraz orospu halli olmalı’ dedi.(sayfa 57)

Uzun süre sonra birgün babama darılmış. fakat öyle bir darılma ki, hiç konuşmadılar ve babam öldüğünde cenazesine bile gelmedi.

Babam, çok hiddetlendiğinde, veya coşkulu olduğu zamanlarda konuşurken dilinde tutukluluk olur, sözcükleri tam söyleyemezdi, (eski dilde rekaket). Onu sevmeyenler, kekeme derlerdi.

O zamanlar İzmir Caddesinde oturuyorduk. Ben eve öğle yemeğine gelmişim. Kapı çalındı, açtım, baktım, pejmürde kılıklı, saç başı dağınık, iri yarı birisi. (Nurullah bey burada mı?) dedi. (Hayır) dedim. Ben kapıyı kapamadan (Gelince Yaşar Kemal aradı dersiniz) dedi, ama o kadar korktum ki ben bu Yaşar Kemal’den, annem bana su içirdi, korkum gitsin diye. Sonra hemen her akşam bizim eve gelmeye başladı. Yıllar sonra bana dedi ki, (içimde ukdedir, baban benim bu kadar meşhur olduğumu görmedi, hep üzgünüm, benim bu halimi görmediği için.)

Babam,‘Sen öykü, roman, şiir yazamadığın için eleştirmen oldun’ diyenlere ‘Ben yumurta yumurtlayamam ama iyi yumurtadan anlarım’ derdi.

Babam bazı şiirleri, hatır gönül dinlemez, olumsuz olarak eleştirirdi. Bu durum arada bir hoş olmayan olaylara neden olurdu.

Babam, bir gün akşam eve geldiğinde hali çok kötüydü. Pantolonun dizleri, paçaları çamur içindeydi, tekme izleri vardı. Şapkası başından kaymış, o da çamurlu, elindeki helva paketi yırtılmış, helvalar üstüne yapışmıştı, önce düştü zannettik, sonra öğrendik ki, Melih Cevdet Anday ile Oktay Rıfat yolunu kesip ‘Sen bizim şiirlerimiz için nasıl öyle yazarsın?’ diyerek babamı dövmüşler. Aradan günler geçti, ikisi de evimize gelip özür dilediler. (sayfa 57)”

Ataç, eşinin çok hasta olduğu günlerde Ankara’da üzgün üzgün yürürken Fazıl Hüsnü Dağlarca’ya rastlar. (Allah’ı en iyi sen bilirsin, söyle, O’na nasıl yalvarayım, dua edeyim?) der. O günlerde Dağlarca’nın “Çocuk ve Allah” adlı yapıtı çok ünlüdür. Dağlarca’da (Gönlünden nasıl geliyorsa, en içten duygularınla yalvar!) der.

Ataç, yolda bir arkadaşıyla giderken, yaşlı bir tanıdığını görür. Konuşurlar, ama ne konuşma, Ataç, sürekli, en eski terimleri sıralar, “Refikam cariyeniz, kerimem cariyeniz, bendeniz, fakirhaneyi teşrif, zat-ı âliniz, mahdum bendeniz, vb”. Konuşma bitip ayrıldıktan sonra arkadaşı der ki, (Yahu, sen ne biçim konuşuyorsun? Sen ki, öz Türkçe’nin bayrağını

dalgalandıran yazarsın) Ataç, (Onlar böyle konuşmaktan anlarlar, eğer onlara kavram, tutku, görece, soyut, somut dersin, bir şey anlamaz, kaçır giderler) demiş.

Bir denemesinde “Ölüm” hakkında şöyle yazar:

“Ölümü düşünmeden, aklımıza getirmeden yaşamak, elbette en iyi şey; ama, elimizde mi? Ölüm düşüncesi bizi bir yol sardı mı, bir daha bırakmıyor. (...) Yaşamak cömertliktir: Saatler, günler, aylar geçiversin, ne çıkar. Ölüm korkusu, ölüm düşüncesiye bizi cimri kılmakta; ‘aman bu saat geçmesin’ dedirtmektedir.

1957 Yılı’nın şeker bayramı mayıs ayının ilk günlerine gelir. Bu bayram ailece İstanbul’a gitmezler, Ataç, Ankara’da kızıyla, damadıyla dolaşır, Kızılay’da dostlarıyla karşılaşır, ağzında piposu vardır, çok sıhhatli görünmektedir, güler, konuşur.

Bayramın son günü ise evine geldiğinde yorgundur, tir tir titrer. Kendini yatağa atar, ateşi yükselir. Doktor ararlarsa da bulamazlar, hepsi bayram tatilindedir. Eski dostları Cevat Dursunoğlu’nun damadı doktordur, rica ederler, o, gelir, bakar, antibiyotik verir, gider. Ertesi gün elleri parmakları şişer, ağzında yaralar çıkar.

Bir gün sonra, Nümune Hastanesi’nde banyosu tuvaleti içinde olan tek yataklı bir odada yatmak ister, ayrıca orada tanıdığı bir doktor vardır. Fakat, tek yataklı bir oda bulunamaz. Bu kez kızı Meral, Belediye Hastanesi’ne başvurur. Orada da tek yataklı oda yoktur. Ataç, bir odada üç yatak bulunan İşçi Sigortaları Hastanesi’nde yatmaya razı olur. Orada bakım çok kötüdür, Ataç’ın rahatsızlığı artar, ateşi hep yüksektir, zatürrie tanısı konur, diğer bir yatakta yatan hasta veremlidir, gece boyunca öksürür. Ataç, kızına durumu anlatır, evine dönmek ister, ama evinde daha da fenalaşır. Cemil Sait Barlas ve Prof. Nusret Hızır her gün ziyaretine gelirler. Doktorlar bu kez hastalığına sarılık tanısı koyarlar. O günlerde İstanbul’da Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu toplantısı yapılacaktır. Ataç, oraya gitmek için bir ay önceden motorlu trenden bilet almış, yer ayırtmıştır, buna karşın gidemediğine çok üzülür. Agâh Sırrı Levent’in kızı

Sevim, o günlerde Ataç'ı ziyarete gelir, kendisi o toplantıya katılacaktır. Ataç ona der ki:

“Eğer siz toplantıdayken ben ölürsem, ölüm haberimi Dilaçar bey (Agop) telefonla toplantıda olanlara bildirecektir. Sanırım başkan Macit Gökberk, sizleri benim için bir dakika saygı duruşunda bulunmaya çağırır. Çok rica ederim, Behçet Kemal Çağlar'la, Salâh Birsell oradaysa, söyleyin dışarı çıksınlar, onların benim ölümüne saygı duruşunda bulunmalarını istemem. Eğer bu dediğimi yapmazsanız, yarın ahrette değil on parmağım, yirmi parmağım boynunuzda olsun.”. Sevim hanım:

“Aman Nurullah bey, neden ölecekmişsiniz, Allah korusun!” deyince Ataç kendini zorlayarak acı acı güler. Ertesi gün Nümune Hastanesi'ne yatar, oda tek kişiliktir, banyosu tuvaleti içindedir, ama Ataç yarı baygındır. Doktorlar bu kez üremi tanısı koyarlar, böbrekleri tıkanmıştır, karaciğeri de görev yapmamaktadır. Gelenleri tanımaz, İsmet İnönü ziyarete gelir, gözlerini zorla aralayarak, “Paşam..paşam ...” diye fısıldar.

Ataç 26 saat komada kalır. 17 Mayıs 1957 günü ölür. 59 yaşındadır. Radyo ve gazetelerde haber “Ataç öldü” diye duyururlar, çünkü o, sağlığında “Öldü” yerine “Vefat etti” diyenlere çok kızardı. “Ben vefat etmem, ölürüm” derdi.

Cenaze töreni görkemli olmuştur. Başta İsmet İnönü olmak üzere tüm CHP milletvekilleri, üyeleri, sanatçılar, öğrencileri, sevenleri onu son yolculuğuna uğurlamak için gelirler.

Gerçekten de, ölüm haberi duyulunca, İstanbul'da Türk Dil Kurumu toplantısında başkan Macit Gökberk, üyeleri bir dakika saygı duruşuna çağırmış, o anda salonda Behçet Kemal Çağlar ve Salâh Birsell yokmuş.

Nurullah Ataç, Günlerin Getirdiği, Karalama Defteri, Ararken, Söz Arasında, Okuruma Mektuplar, Diyelim, Prospero ve Caliban, Günce 1, Günce 2 gibi yapıtları, Yunan, Latin ve Fransız Klasiklerinden yaptığı sayıları elliye bulan çevirileri, yazdığı binlerce özgün denemeleri, eleştirileri, Türk ulusu'na kazandırdığı, sevilerek kullandığımız yüzlerce sözcükleri ile hiçbir zaman unutulmayacak sevgiyle, saygıyla anılacak her zaman kalbimizde yaşayacaktır.

19 Mayıs... Özeleştiri ve...

Tunca Tünay

19 Mayıs senin bayramın genç arkadaşım. Oysa daha dün benimdi, bu gün! Gencecik ve umutlu bir öğrenci olduğum günlere geri döndüğümde, orta öğrenimimi sürdürdüğüm küçük bir taşra kentindeki okulum aklıma düşer. Öğretmenlerimiz Atatürk' ün ilke ve devrimlerine içten bağlıydı. Onu, bize ellerinden geldiğince zorlamadan, ezberletmeden anlatmaya çalıştılar. Öylesine özverili ve sevecenlerdi ki, adlarını bile anımsayamadığım öğretmenlerime, o küçücük kentin büyük insanlarına saygım sonsuz. Onların davranışlarından bizi önemsediklerini, tüm kusurlarımızla sevdiklerini anlardık. Yalnızca bunu hissetmek bile giderek sıcacık bir özgüvene dönüşür, biz de kendimizi önemserdik. Ülkemiz adına her zorluğu aşacak kadar güçlü olduğumuzu düşünürdük. Ülkemizin gelişmesine, kendi gelişimimizce katılabileceğimize hemen hepimiz inanırdık.

Her bayram gerçek bir şölendi o günlerde. Aylar önceden coşkuyla bayram törenlerine hazırlandığımızı anımsıyorum. Geceler boyu yatağında, soluk lamba ışığında törende okuyacağım şiiri özümlemeye çalışırken gözlerimden akmaya hazır yaşlar, şu an gene göz pınarlarımdan indi incek.... O günlerin coşku dolu yaşları, bu gün içimi acıtan, buruk gözyaşları oysa.

Yansız olarak geçmişe baktığımda gözlemlediklerim asla savunamayacağım onca olumsuzlukla dolu ki... Üstümüze düşeni yapabilseydik, sizin bayramınız gerçek bayram olurdu genç arkadaşım.

Biz yaşlılar, -çoğunlukla- gençleri yetersiz buluruz. Sorumluluk bilincinizin gelişmediğini, giderek bozulduğunuzu düşünür, kendinize bile bir yararınız olmadığından dem vurup ülkeniz adına iyi şeyler yapacağınıza inanmadığımız gibi sizi küçümseriz bile. Büyük düşünür Montesquieu **“Bir ulusun**

(35)

gençleri bozulmaz, o ancak yetişkinleri bozulduğu zaman bozulur” diyor. Bu düşünceye içtenlikle katıldığımı üzümlere söylemeliyim. Sizi yeterince önemsememizin kökeninde özgüvenimizin yok olması yatar aslında. Sizden önce, bize armağan edilen bu bayramı hak edemediğimizi ne denli görmezden gelsek de aslında bu gerçeğe yaşıyoruz ...

Ülkemizde yaşanan olumsuzlukların tümünde , -bilerek ya da bilmeyerek- hepimizin payı var. Ülkeye sahip çıkma adına kırk yöne dağıldık öncelikle. Her yol diğerine kapandı. Düşüncemiz ayrıysa birbirimizi düşman saydık. Etik(ahlak) değerlerimizi değiştire değiştire yok ediverdik. Gelişimi, varlıklı olmak sanıp, saygıyı bu tür kazanmayı yeğledik. Ayrıcalığın adı -etek ucuna beş emekçinin günlerce döktüğü alın teri arma olmuş- bir el giysisine sarınmak oldu. “Borç yiyen kesesinden yer” sandık önceleri. Oysa her tükettiğimizle sizi borçlandırdık. Bu bizim ve ülkemizin yaşam biçimi oldu giderek. Yönetemedik, yönetilemedik ve bu günlere geldik. Anlayacağınız ne günümüze ne de geleceğe sahip çıkabildik.

Aslında, geçmişten bu güne neler taşıdığımızı en iyi siz biliyorsunuz. Onarılması belki de en zor olan, size taşıdığımız umutsuzluk ve geleceğe güvensizlik duygusu. Çoğunuz istediğiniz koşullarda eğitim yapamıyorsunuz. Hadi okudunuz diyelim, çalışıp insanca koşullarda yaşama olanağı bulamadığınızdan çoğunuz başka ülkelere kaçıp yaşamınızı güvenceye almak istiyorsunuz. Sizi kınamıyorum, haksız da değilsiniz üstüne üstlük. Ama başka yaşamlarda ne denli rahat ederseniz edin, bir sabah kendi gün ışığınızda uyanmayı isteyeceksiniz. Bayrağınızın dalgalanmadığı bir gökyüzü size hep yabancı gelecek genç arkadaşım.

Söylemesi zor ama, siz pes ederseniz biz temelli beceriksiz olacağız. Bizim geçmişimizi iyi gözleyin ve yaptıklarımızı- yapamadıklarımızı bir bir saptayın. Yalnızca bizim bozduklarımızı onarmanın bile uzun bir süreç alacağını biliyorum genç arkadaşım. Ancak, siz geleceğinize sahip çıkıp çağı yakaladığınızda, üretebildiğiniz ve ürettiğinizi hakça paylaşmayı öğrendiğinizde çocuklarınız 19 Mayıs’larda gerçekten bayram edecek. O zaman, kıvançla, onurla ve göğsünüzü gere gere ardında duracaksınız onların. Bu duyguyu özellikle bu gün yaşamak için neler vermezdim ki.

OYUNYAZARLARIMIZ

HÜSEYİN ÇELİKER

“ İnsanı, insana, insanla anlatan” Tiyatro Sanatı’nın vazgeçilemez öğelerinden, oyuncu, sahne ve seyirci gibi, ‘olmazsa olmaz’ üçlemelerinden, dördüncüsü de, bence ‘oyun yazarları’dır.

Ülkemizde oyun yazarlarımız, iki ana sınıfta değerlendirilmelidirler. Birinci sınıfa salt oyun yazan yazarlarımızı, ikinci sınıfa ise, oyunla birlikte diğer yazın çeşitlerinde de ürün veren yazarlarımızı koymamız gerekecektir.

Oyun yazdığı gibi, aynı zamanda “iki kalas, bir hevesle” oyunculuk alanında da sanat uğraşısında bulunanyazarlarımız yok değildir, ki; bu grupta sayacağımız yazarlarımız sınıflandırmanın bir başka katmanını teşkil etmektedirler..Üzüncü vericidir ki yaşam gereksinmelerini yalnızca roman, öykü, şiir gibi yazın sanatından kalemleleriyle karşılayamayan bir kesim yazarlarımız da (ister istemez, bildikleri yazı dilinin değil, tümüyle konuşma dilinin egemen olduğu) oyun yazma deneyimine girişmişlerdir.

İlk aşamada işin kolayına kaçmışlar, çoğunlukla yabancı tiyatro yazarlarının eserlerini çevirmişlerdir. Bu eserler ise ağırlıklı olarak komedi türü olmuştur.

Bir kısım yazarlar kendi başlarına oyunlar yazdıkları gibi, birkaç yazar bir araya gelerek de oyunlar yazmışlardır.Esnek bir edebiyat türü olan ‘oyun yazma’ konusu, kesinlikle sahne ve dramaturgi tekniğini de ister. Hatta şaşırtıcıdır, kimi yazarlar yazdıkları oyunlarının sahnelenip sahnelenemeye- ceği tasası içerisinde bile olmamışlardır.. Konu kendilerine sorulduğunda, “ ... Okunsa da yeterlidir..” yanıtını vermişlerdir. Oysaki her oyun, kuşkusuz oynanması için yazılır.

Yazarlarımız oyunlarında, örf ve adetlerimizi; yerdiklerimizi, beğenilerimizi; sevdalarımızı, yangın- larımızı; konuk severliliğimizi, candanlığımızı; hüznümüzü, gönençlerimizi; güldüklerimizi, kızdık- larımızı; korkularımızı, heyecanlarımızı özetle geçmişimizi, geleceğimizi, bizlere bizleri yazdılar hep.

Burada bir paragraf açarak ve üzülererek belirtmek gerekir ki; ülkemizde, roman, öykü, şiir yazma vb. çıkarsal düşünlere dayalı ironik atölyelerin olduğu gibi ‘Oyun Yazma Atölyeleri’ nin de açılmış olması, ayrı ve ciddi bir araştırma konusudur. Tüm bunlara karşın, ne sevindiricidir ki, bugün ülkemizde sayıları bir hayli olan üniversitelerimiz, akademilerimiz ve konservatuarlarımızın Tiyatro Bölümleri’nde ‘oyun yazarlığı’ konusu akademik eğitim olarak verilmektedir.

Tanzimat sonrası yarı Türkçe, yarı Fransızca olarak kaleme alınan oyunlarla, temellerinin atılmaya çalışıldığı ‘Çağdaş Tiyatromuz’un kaburgasını teşkil edecek olan oyun yazarlığının, geçmişinden söz edecek olursak, bu konu bizler için tam yüz altmış yıl geriye götürür.

Oyun Yazarlığı Konusu’na ‘Türk Tiyatro Tarihi’ penceresinden bakarsak, yazılı ilk oyun kabul edilen İbrahim Şinasi’nin “Şair Evlenmesi”ni , kilometre taşı olarak almamız gerekecektir.

Oyun yazarlarımızı, yukarıda saydığımız özellikleri/ölçütleri göz önünde tutarak, iki ana bölümde incelemeliyiz: CUMHURİYET ÖNCESİ ve CUMHURİYET DÖNEMİ oyun yazarlarımız. (2 – 3)

CUMHURİYET ÖNCESİ’ OYUN YAZARLARIMIZ : Bu öncü grubun sayısı üzünc vericidir ki, iki elin parmaklarını geçmez.

Bu sınıflandırmada ilk sırayı - Türk Tiyatro Tarihi’nin yazılı ilk eseri olarak kabul edilen - Şair Evlenmesi oyunu ile İBRAHİM ŞİNASİ (1826-1871)’ye vermemiz gerekecektir.

Dönemin diğer oyun yazarlarını ve eserlerini ise - alfabetik dizine ve de tiyatro uğraşısına / tiyatrodünyasına verdikleri hizmet yoğunluklarına göre - şöyle sıralayabiliriz: (Oyun yazarlarımızın kimileri çok, kimileri ise az eser üretmişlerdir. O nedenle, burada -sayfa sorunu, kısıtlılığı düşünülerek ve adlarını yazamadığım oyun yazarlarımızın hoşgörülerine sığınarak- tüm yazarlarımızın oyunlarından ancak, en tanınmışlarından birini yeğleyebildim. Konu hakkında daha açılımlı bilgi için tiyatro kaynaklarını önereceğim.)

Cumhuriyet Öncesi Oyun Yazarlarımız’a yeniden dönecek olursak: AHMET MİTHAT EFENDİ ; (Avrupa’nın Eski Medeniyeti) vb. (4) ** AHMET VEFİK PAŞA : Nesir/düzyazı uyarlamaları (Kibarlık Budalası) vb. Şiirsel uyarlamaları (Tartüffe) vb.

DİREKTÖR ALİ BEY : (Ayyar Hamza) vb.

NAMİK KEMAL (Vatan Yahut Silistre) vb.

RECAİZADE MAHMUT EKREM (Afife Anjelik) vb.

Cumhuriyet Dönemi oyun yazarlarımızı İLK KUŞAK , ORTA KUŞAK ve SON KUŞAK olmak üzere üç ana başlık altında irdeleyebiliriz.

‘CUMHURİYET DÖNEMİ’ NDE ‘İLK KUŞAK’ OYUN YAZARLARIMIZ:

ABDÜLHAK HAMİT: Nesir ve şiirsel olmak üzere yirmi’nin üzerinde oyunu vardır.(Finten) vb. ADALET AĞAOĞLU : (Çatıdaki Çatlak) vb. ** AHMET KUTSİ TECER : (Köşebaşı) vb.AHMET MUHİP DRANAS: (Gölge) vb. ** AKA GÜNDÜZ :(Mavi Yıldırım) vb.** AZİZ NESİN: Nesin, verimli yazarların en başında gelir. Yazının hemen tüm dallarında - yüzün üzerinde- eser vermiştir.(Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz) vb.

BAHA DÜRDER : (Yelkovansız Saat) vb.** BAŞAR SABUNCU : (Şerefiye) vb.** BEHÇET NECATİGİL: (Yıldızlara Bakmak) vb

CAHİT ATAY : (Karaların Memetleri) vb. **CEVAT FEHMİ BAŞKUT: Yirminin üzerinde oyunu bulunmaktadır. (Buzlar Çözülmeden) vb. **CEVDET KUDRET (SOLOK) :(Tersine Akan Nehir) vb.

ÇETİN ALTAN : (Tahterevallı) vb.

DİNÇER SÜMER : (Maviydi Bisikletim) vb.

EMİNE İŞİNSİ ÖKSÜZ : (Bir Yürek Satıldı) vb.

EKREM REŞİT REY: (Lüküs Hayat) vb.

FARUK NAFİZ ÇAMLIBEL : (Canavar) vb. ** FERAİZCİZADE MEHMET ŞAKİR : (Yalan Tükendi) vb.

GENCAY GÜRÜN : (Eskimeyen Oyun) vb. ** GENCO ERKAL: (Bir Takım Azizlikler) vb.** GÜLLÜ OGAP: (Ayyar Hamza) vb.** GÜLRİZ SURURİ : (Kısmet) vb.** GÜNER SÜMER : (Bozuk Düzen) vb. ** GÜNGÖR DİLMEN : Yirminin üzerinde oyunu bulunmaktadır.(Kurban) vb.

HALDUN DORMEN : (Hisseli Harikalar Kumpanyası) vb.**HALDUN TANER : Yirminin üzerinde oyunu bulunmaktadır. (Sersem Kocanın Kurnaz Karısı) vb.** HALİDE EDİP ADIVAR : (Maske ve Ruh) vb. ** HALİT FAHRİ OZANSOY : (Bir Dolaptır Dönüyor) vb.** HAŞMET ZEYBEK : (Düğün ya da Davul) vb. **HİDAYET SAYIN : (Pembe Kadın) vb. **

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN : (Kirli Çamaşırlar/ Şiirsel oyunu: Ahirette Bir Gün) vb.

İBN-ÜR REFİK AHMET NURİ SEKİZİNCİ: Dönemin en üretken yazarıdır. Çoğu çeviri olan yazarın, elliye yakın uyarlama oyunları bulunmaktadır. (Hisse-i Şayia) vb. ** İSMAİL HAKKI BALTACIOĞLU: (Kafa Tamircisi) vb. ** İSMET KÜNTAY:(Tozlu Çizmeler) vb.

KEMAL BEKİR : (Düşüş) vb.

MANASTIRLI RIFAT: (Ya Şehit Ya Gazi)** MELİH CEVDET ANDAY : (İçerdekiler) vb.MUSAHİPZADE CELAL: Dönemin en verimli yazarlarından biridir. Otuza yakın oyunu bulunmaktadır. (İstanbul Efendisi) vb.** MUZAFFER İZGÜ : (Utanıyorum Üşüyorum) vb.MÜJDAT GEZEN : (Artiz Mektebi) vb.

NAZİM HİKMET RAN: Yirmiye yakın oyunu bulunmaktadır. (Ferhat ile Şirin) vb. ** NAZİM KURŞUNLU: (Merdiven) vb. ** NECATİ CUMALI: Yirminin üstünde oyunu bulunmaktadır. (Susuz Yaz) vb. ** NECİP FAZIL KISAKÜREK: Ona yakın oyunu bulunmaktadır. (Bir Adam Yaratmak) vb.**NEZİHE ARAZ: Otuzun üzerinde oyunu bulunmaktadır. (Saat Dokuz Sıfır Beş) vb.

OĞUZ ATAY : (Oyunlarla Yaşayanlar) **OKTAY ARAYICI : (Rumuz Goncagül) vb. OKTAY RIFAT: (Yağmur Sıkıntısı) vb.** ORHAN ASENA: Yirmiye yakın oyunu bulunmaktadır. (Gılgamış) vb. ** ORHAN KEMAL : (Bekçi Murtaza) vb.

ÖZDEMİR NUTKU (Prof.): (Söylev) vb. “ DTCF’de öğretmenim olan Sn.NUTKU, bir tiyatro savaşçısı idi.”

PEYAMİ SAFA : (Gün Doğuyor) RECAİZADE MAHMUT EKREM : (Afife Anjelik) vb. ** REFİK ERDURAN : (Cengiz Han’ın Bisikleti) vb.** REŞAT NURİ GÜNTEKİN: Yirminin üzerinde oyunu bulunmaktadır. (Balıkesir Muhasebecisi) vb. ** RIFAT ILGAZ: (Ha Babam Sınıfı)vb.

SABAHATTİN KUDRET AKSAL: (Kral Üşümesi) vb.** SADIK ŞENDİL : (Yedi Kocalı Hürmüz) vb. **SERMET ÇAĞAN : (Ayak Bacak Fabrikası)TALİP APAYDIN: (Bir Yol) ** TARIK BUĞRA : (Yüzlerce Çiçek Birden Açtı) vb.TEODOR KASAP: (Pinti Hamit)**TURAN OFLAZOĞLU : Yirmiye

yakın oyunu bulunmaktadır.(IV. Murat)vb. TURGUT ÖZAKMAN : (Ocak) vb.

ÜLKER KÖKSAL : (Adem'in Kaburga Kemiği) vb.

VASIF ÖNGÖREN : (Asiyeye Nasıl Kurtulur?) vb.**VEDAT NEDİM TÖR : Yirmiye yakın oyunu bulunmaktadır. (Değişen Adam) vb.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU : (Sağanak) ** YILDIRIM KESKİN : (Soruşturma) vb. YILMAZ GRUDA : (Kavuklu Hamdi)

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE

‘ORTA KUŞAK ‘ OYUN YAZARLARIMIZ :

AHMET SAMİ ÖZBUDAK : (Hayal-i Temsil) vb.** ALİ CÜNEYD KILCIOĞLU : (İkinci Dereceden İşsizlik Yanığı) vb. ** ALİ POYRAZOĞLU : (Ödünç Yaşamlar) ** AYDIN ARIT : (Güneşi Parlatanların Gölgesinde) vb.

BEHİÇ AK : (Tek Kişilik Şehir) vb. **BİHTER DİNÇEL: (Aşçıyan) vb. ** BİLGESU ERENUS : (El Kapısı) vb.

CENGİZ TORAMAN : (Anlatılan Senin Hikayen) vb. ** CİVAN CANOVA : (Ful Yaprakları) vb.CUMA BOYNUKARA : (O'nun Saltanatı) vb.

DOĞAN KORKMAZ : (Kuş Kafesi) vb. EBRU NİHAN CELKAN : (Benimle Gelir misin?) vb.** ERHAN GÖKGÜCÜ : (İki Kalas Bir Heves) vb. ** ERMAN CANATAN : (İyi Yurttaş) vb.FERHAN ŞENSOY: (Kahraman Bakkal Süper Markete Karşı) vb.** FEYYAZ HEPCİLİNGİRLER : (Ne Dediniz Anlamadım?) ** FİKRET TERZİ : (Akıllı Soytarı) vb. ** FİRUZE ENGİN: (Cambazın Cenazesi) vb.** FUNDA ÖZŞENER: (Sevgili Hayat) vs. GÖKHAN ERASLAN : (Sonbaharı Beklerken) vb. **GÜLEN İPEK ABALI : (Konuşan Taş) vb.GÜLSÜM CENGİZ (5) : (Yaşamın İçindeki Kadınlar) vb. ** GÜLSÜN SİREN KINAL : (Pembe Konağın Gelinleri) vb. HALİL BABÜR : (Karla Karışık Yağmur) vb. ** HASAN ERKEK : (Bu Dünya Hepimizin) vb.HİKMET KURTER (5) : (Çekirgeler) vb.

IŞIL ÖZGENTÜRK : (Küçük Sevinçler Bulmalıyım) vb.

KAAN ERKAM : (The Yerli Malı Aşk)vb.**

KANDEMİR KONDUK : Yirmiye yakın oyunu bulunmaktadır. (İnsanlığın Lüzumu Yok) vb. ** KEMAL KOCATÜRK : (Kadın Darbesi) vb.

NESRİN KAZANKAYA : (Cumhuriyet İstasyonu) vb.

SAVAŞ DİNÇEL : (Uçurtmanın Kuyruğu) vb. ** SELÇUK BARAN : (Türkan Hanım)

CUMHURİYETE DÖNEMİ'NDE ‘ SON KUŞAK ‘ OYUNYAZARLARIMIZ:

AHMET ÖNEL : (Yüzleşme Oyunu) vb. ** AYŞE BAYRAMOĞLU : (Beyaz Yalanlar) vb.

AYLİN ÇALAP : (Küçük Prens)vb.

BELİZ GÜÇBİLMEZ : (Çöl Oyunu) vb.

FUNDA ÖZŞENER : (Onları Eve Getir) vb.

GÜLGEN İPEK ABALI : (Sevgi Kutusu) vb..

HASAN ÖZTÜRK : (İlmik İlmik)

KIVANÇ NALÇA : (Eşya ile Münasebeti) vb.MEHMET AKAN : (Analık Davası) vb. ** MEHMET BAYDUR : Yirmiye yakın eseri bulunmaktadır.(Yangın Yerinde Orkideler) vb.** MELİSA GÜRPINAR : (Yeni Zaman Eski Hayat) METİN BALAY : (İnadına Yaşamak) vb.** MİNE ÖLCE : (Biletler İki Kişilik) vb.** MURAT MAHMUT YAZICIOĞLU : (FÜ) vb. ** MURATHAN MUNGAN : (Taziye) vb.** MÜZEYYENE. ERİM : (Bütün Menekşeler) vb.

NESRİN KAZANKAYA : On beşin üzerinde oyunu bulunmaktadır. (Onların Hikayesi) vb. NEZİHE MERİÇ : (Sular Aydınlanıyordu) vb.** NİHAT ASYALI : (Ateşle Oynayan) vb. . N.TANER BÜYÜKHARMAN : (Geriye Kalan) vb.OKDAY KORUNAN : (Otuzüç Kurşun) vb. ** ORHUN ASRİM : (Hürrem Sultan) vb. ÖZCAN ÖZER: (Güzel Zamanlar) vb. ** ÖZEN YULA : (Ay Tedirginliği) vb. ** ÖZGÜR YALIM : (Yeraltından Notlar) vb.

PELİN TEMUR : (Dil Kuşu) vb.

RAŞİT ÇELİKEZER: (Hiçbir Şey) vb. **RECEP BİLGİNER: (Parkta Bir Sonbahar Günüydü) vb.REMZİ ÖZÇELİK : Onun üzerinde oyunu bulunmaktadır. (Taş Bademleri) vb.

SEVİM BURAK : (Everest My Lord) vb.

ŞAMİL YILMAZ : (Son Bir Kez) vb.

TOLGA ÖZENÇ ÖZENÇEL : Yirminin üzerinde oyunu bulunmaktadır. (Şapkalı Adam) vb.

TOLGA TURGAY NAR : (Kuyu) vb.** TUNCER CÜCENOĞLU : Yirmiye yakın oyunu bulunmaktadır. (Çığ) vb.

UĞUR SAATÇİ : (Bu da Geçer Yahu) vb. ** UĞUR ULUDAĞ: Yirminin üzerinde oyunu bulunmaktadır. (Bizi Bağlamaz) vb.

ÜLKÜ AYVAZ : Onun üzerinde oyunu bulunmaktadır. (Nihavent Longa) vb. ** ÜSTÜN DÖKMEN : Onun üzerinde oyunu bulunmaktadır.(Nokta Nokta Hanım'ın Hayatı) vb.

YILDIRIM TÜRKER : (Gölge Ustası) **YİĞİT SERTDEMİR : (Bekleme Salonu) vb.**YEŞİM DORMAN : (Rosalba Pansiyonu) vb. ** YETON NEZİRAY: (Prometheia) vb.** YILMAZ ERDOĞAN: (Sen Hiç Ateş Böceği Gördün mü?) vb.** YILMAZ ONAY : (Küçük Adam Ne Oldu Sana?) vb.

ZEYNEP ÜNAL : (Elim Sende) vb.

Bugün oyun yazarlarımızın sayılarının bir hayli fazlalığı elbette sevindiricidir.. Bu kısa yazımla özetlemeye çalıştığım ve sayfa kısıtlılığından dolayı adlarını veremediğimtiyatro cengaverleri diğer bütün yazarlarımızı da tek tek taktirle anıyor, çalışmalarında başarılar diliyorum.

“Oyun yazarlığı” adına ‘Son söz’ olarak şunları da mutlaka söylemeliyim:

İçimde öyle bir ukde var ki, ödenekli tiyatrolarımızın dramaturg (oyun seçme / değerlendirme) kurulları bazı “ ahabap / çavuş ”ilişkilerinin kuvvetinden / tutsaklığından kendilerini kurtarabilme yetisini gösterebilirlerse şayet, işte o zaman ülkemiz - oyun dosyaları itelenen, ötelenen, küstürülen - birçok oyun yazarlarımızı yeniden kazanabilecektir...

KAYNAKÇALAR / DİPNOTLAR :

(1)Konuyu yazmamı şahsıma öneren Yeniden Türk Dili Dergi'miz iyesi ve Genel Yayın Yönetmeni Sayın Sencer KARACALIOĞLU'na teşekkürlerimle..

(2) Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü (Behçet Necatigil)

(3)MİTOS-BOYUT Tiyatro Kitapları Katalogları (2016 /..17/..18/..19/..2020)

(4) vb. kısaltması “... ve başkaları “ olarak kullanılmıştır.

(5)Orta Kuşak Oyun Yazarlarımız da isimlerini ünlediğim, tiyatronun yanında yazın sanatının diğer dallarında dadeğerli ürünler veren, Sayın Gülsüm CENGİZ ile Sayın Hikmet KURTER, aynı zamanda, Yeniden Türk Dili Dergimiz Ailesi'nin- kendileri ile övünç duyduğumuz- iki saygın oyun yazarımızdır.

DÜŞÜNME KAVRAMI

TÜRKAY KORKMAZ

İnsanı öteki yaratıklardan üstün kılan iki önemli yetenekten birinin “düşünme”, diğerininse “konuşma” olduğunu biliyoruz. Düşünme ve konuşmada temel araç dil içindeki sözcüklerdir. Sözcükler kendi içlerinde uyumlu, tutarlı bir bütün, bir dizge oluşturarak dili yaratırlar.

Dil, sözcükle kurulan bir yapıdır. Dilin temel taşları sözcüklerdir. Bu bakımdan sözcük, anlamlı ses ve kavram birimi olarak büyük önem taşır. Sözcük dışında dil sesi ya da kavram düşünülemez.

Dil, anlatım sırasında kendini gösterir. Anlatım, tasarlanan bir konuyu anadilin düzeni içinde söz ya da yazıyla paylaşmaktır. Dilin birimi sözcük, anlatımın birimi de tümcedir. Sözcükler tümce içinde değerlendirilir.

“Dil, kuruluşu ve yerleşmiş ses düzeniyle toplumsal bir kurumdur. Anlatım, sözcükler içinden yapılan seçim sonucu oluşturulan tümceyle ortaya çıkan bireyselliktir.” * Yani anlatım kişiden kişiye değişir. Her anlatım arasında farklılık vardır. Kişinin kültür düzeyi, yaşama biçimi, toplumsal konumu, beğenileri vb. bu farklılığı doğurur.

Bu kurallar, anadilimizin değişmezlik ekseninde yer almaktadır. Dilin değişebilirlik ekseninde ozanların, yazarların, dilbilimcilerin dili işleyip geliştirdiklerini görüyoruz, biliyoruz.

* Berke VARDAR, Dilbilim Sorunları, Ankara, 1968, s.6

Yeni yetişen insanlarımıza düşünmeyi öğretmiyoruz. Düşünmek, bütün beceriler gibi, öğretilen, öğrenilebilen, geliştirilebilen bir yetenek. Ortaöğretimin insanlara kazandırabileceği, daha doğrusu kazandırması gereken en önemli beceri “düşünmeyi bilmek”, düşünebilecek insanları yaratmak olmalı. “Felsefeyle bağı olan herkes felsefenin doğrudan doğruya insanı kendine konu edindiğini bilir. Felsefe ya insanın bilgisine, eylemlerine, sanat vb. ürünlerine, ya

hukuk düzenine, ya insanlar arasındaki farklı karşılaşma türlerine ya da insanın varoluşuna ya da hepsine birden yönelir.

Felsefe bir düşünme biçimidir ve bir tür bilgidir. Her şeyden önce bu çerçevede bir aydınlanmaya gereksinimimiz var.”

(Betül Çotuksöken, Cum.Com.tr, 14.11.2012)

Düşünmeyi öğretmek, kavramları öğretmekle başlar. Kavramları öğrettiğiniz kimsenin onları üst üste koyarak beğendiğiniz düşünce yapısını kurmasını isteyemezsiniz. Biçimlendirilmiş tahta parçalarını önüne koyarak yapıcı zekasını geliştirmek istediğiniz küçük çocuğun ille de belli bir yapı kalıbına uymasını istemek olur bu. Sonunda çocuk isteneni öğrenir ama, tahta parçalarıyla kendi kendine oynayarak kazanabileceği yetenekleri kazanmamıştır.

Düşünmeyi öğrenmeden yetişen genç, günü gelir, öğretilenlerin dışında kalan yeni durumlar karşısında şaşkınlaşır, kendi yerini bilemez ve rüzgârlar önünde savrulur durur.

DÜŞÜNMEYİ ÖĞRETMEK

Düşünme, tek yönlü, yalınkat bir eylem değildir. Bir eylemler bütünüdür. Değişik aşamalarda gerçekleşen birkaç eylemin oluşturduğu karışık

bir süreçtir düşünme. Bu karmaşık süreç içinde aşamalı olarak şu eylemlere başvurulur:

1.Seçme / Sıralama

2.Ayırma / Sınıflama

3. Karşılaştırma / İlişki Kurma

4.Uslamlama / Yargıya Varma

1.Seçme

Seçme, nesne, olay, düşünce ya da sorunlar içinden bir konu çıkarmak, konunun özünü kavramak demektir. Bu bakımdan düşünme

sanatında seçme önem taşır.Eğer düşünce, konunun özünü doğru kavramamışsa yanlış temellenmiş olur.

Okuma, dinleme ve özlü bir konuşmayı dinleme durumları, seçmeye uygun durumlardır. Seçmeyi gerçekleştirecek kişi dış evrenden kurtulup iç evrenine dönüp yalnızlığa gereksinme duyar. Çünkü, “ Seçmeden beğenme, düşünmeden seçme * ” olamayacağı bir gerçektir.

2.Ayırma

Anlam ya da kavramlar, çoğu kez iç içe girmiş, birbirine karışmış durumda bulunurlar. Örneğin, göz atmak / göz gezdirmek / bakmak; kulak kabartmak / kulak misafiri olmak / kulak kesilmek / dinlemek; ilerlemek / gelişmek vb.

Kavramlar arasındaki anlam karmaşasını ayırma işlemiyle sonuçlandırabiliriz. Bu işlemi, konuyu oluşturan öğeleri belirleyip ve bunları aralarındaki ilgiye göre öbeklendirerek gerçekleştirebiliriz. Bu öbekleme işlemi yapılırken bir çözüme ulaşılır. Böylece, kişi, konusunu tanıma ve onu kendi özünde kavrama olanağını elde eder. Doğru düşünme için bu gereklidir.Doğru düşünmede felsefe>düşünme-anadili-bilgi-insanlaşma süreci ilişkisi belirleyicidir.

3.Karşılaştırma

İki ya da daha çok öğe arasında ortak ve ayırt edici özellikleri ortaya çıkarmak için yapılan çalışmadır. Öğeler arasında ilişki kurularak ortak ve ayırt edici özellikler belirlenir. Böylece birleştirici ve ayırt edici yönler doğrultusunda kavramlar adlandırılır. Örneğin, ölüm, yaşam kavramlarını konu edinen yazılarda karşıtlıklar işlenir.Hegel, “Her kavram karşıtıyla var olur.” der. Kimi kez de ortaklıklar kavramları anlatmada önem kazanır.Örneğin,iki kişiyi bedensel, tinsel olarak karşılaştırarak ortak ve karşıt yanlarını belirleyebiliriz.

4. Uslamlama

Kavramlar arasında ilgi, ilişki kurarak karşılaştırma yapma; seçme; ayırma süreçleriyle ussal sonuçlar çıkarma işlemi uslamlama / yargıya varma olarak adlandırılır.Örneğin, “Kişi yurdunu, ulusunu sever.” yargısına

uslamlama sonucu ulaşabilir. Bu uslamlama eleştirel düşünme yöntemidir. Bu yöntem düşüneni bilimsel düşünceye ulaştırır. Duymak, görmek, merak etmek bu süreçte başarılıdır.

Uslamlama sonucu yargıların oluşmasında çağrışımların etkileri büyüktür. Kavramlar ortak yanlarıyla çağrışımları uyandırmakta, çözümleyici, birleştirici işlemlerle de yargılara ulaştırmaktadır.

Sonuç

Düşünme kavramını gerçekleştirmede sıralamaya çalıştığımız “seçme, ayırma, karşılaştırma, uslamlama” süreçleri birbirine bağlı olarak işlerlik kazanmakta, bizleri doğru düşünmeye ulaştırmaktadır.

Kısaca:

“ Düşünmek için bilmek gerekiyor. Bu bilgilenme önünde insana ve evrene ilişkin tüm bilgi alanları yükseliyor. Ne kadar bilgi sahibiysek o kadar düşünme yetisine sahibiz demektir.

Öncelikle neleri öğrenmeliyiz. Doğru düşünmek için hangi temel bilgileri edinmeliyiz. Bilinenle yetinmeyip ötesine geçmek. Bu bilimsel düşünceyle gerçekleşebilir ancak. Bu sonsuz bir düşünme sürecidir. Dünya görüşlerini bilim yerine inanca dayayanlar öznel, kişisel bir kabullenişe yönelirler. Bilimsel düşüncenin kendini sorgulaması, yanlışlaması inanca dayanan düşüncede yoktur. O sorgulamadan kabullenmiştir.

Bugün düşünmeyen düşünene karşı uyguladığı kıyım insanlaşma sürecinde yaşanmıştır, yaşanmaktadır. “Düşünüyorum, öyleyse varım.” Yargısını şöyle tersinden okuyabiliriz: Düşünmüyorum, öyleyse yokum. Bu gerçek düşüneni yok etme isteğinin bir kanıtıdır. ‘Bu, “birey” olma sorunudur. Düşünme, “cemaat” olgusundan “toplum” olabilme gerçeğine geçişle sağlanır. Bu süreç uzundur. Antik çağda başlayan birey olma kavgası “aydınlanma çağı”yla gerçeğe ulaşır. İşte “Düşünüyorum, öyleyse varım.” bu sürecin kanıtıdır.

Katılım sözcüğü günümüzde giderek önem kazandı. Toplumumuzun gelişimi, bireylerin yaşamın her alanına katılımı, katılımlarının kurumlaşması sonucu sağlanabilir ancak. Toplumdaki bu gelişim, bireysel özgürlüklerin kullanımı ve toplumun demokratikleşmesiyle olanaklıdır. 1985 yılında, Birleşmiş Milletler Örgütü, “katılım” ilkesini, gençliğin toplum yaşamına katılması, yaşamın her alanında sorumluluk alması biçiminde yorumlayıp onayladı. Birleşmiş Milletler Örgütü’nün onayladığı bu ilke her ülkede yaşama geçirilemedi. Çünkü, o ülkenin yönetim biçimi bireylerin katılımını engelliyordu. Gençliğin yaşama katılımı ancak demokratik ülkeler için söz konusuydu.

Demokrasi, dünyada insan onuruna yaraşır, bireysel özgürlüklere yer veren, insanın gelişmesi, yeteneklerini kullanarak yaratıcılığını kanıtlaması açısından tartışmasız bir yönetim biçimidir. Günümüzde demokrasiyle yönetilen toplumlar demokrasilerini daha da geliştirerek bireylerine devlet karşısında yeni haklar sağladılar. Bireyin onaylamadığı savaşa katılmama kararı elde edilen en önemli kazanımdı. Ulusların barışa ve dostluğa duydukları özlem –bir bakıma- bireyin özgürleşmesiyle sağlanacaktı.

Demokrasiye ulaşan toplumlar önemli kazanımlar elde ettiler. Öncelikle birey, yeteneği ölçüsünde dünden aldığı kültürel birikimi yenileyip yoğurarak gününe taşıdı. Kişi, ortaya koyduğu ürünleriyle çağını yakalaması için içinde yaşadığı topluma yeni olanaklar sundu. Bu süreç kapitalist toplumsal düzenin adıdır. Kapitalizm bireyi yaratmıştır. Bireyin insanlaşma süreci yeni toplumsal düzenlerle sürecektir.’

Bilimsel düşünce, zorunlu bilgileri edinmenin ötesinde insanlığın varoluşunu, geçirdiği süreçleri usla sorgular. ‘Bu usamlama eleştirel düşünme yöntemidir. Bu yöntem düşüneni bilimsel düşünceye ulaştırır.’ Bu süreci doğaüstü güçlerle açıklamaya kalktığınızda sorgulama, düşünme yerini sinanmayan, kanıtlanamayan kabullenişlere bırakır.”

(Ataol Behramoğlu,Cumhuriyet,25.11.2015.s.7)

İşte 21.yüzyılda insanlık bu aşamada mı diye sorası geliyor insanın.

Dr. Sevim Yazar'a Sıcacık Bakış

Prof. Dr. YILDIZ TÜMERDEM

Bir gün, bir yerde; gerçek dostluğa, dostlarla birlikte yelken açacağınız biriyle karşılaşabiliriz. Karşılaşma tarihinin hiç mi hiç önemi yoktur dostluklarda. Dr. Sevim Yazar için böyle düşünmüşümdür hep. O hep benim zamanı unutturan meslek arkadaşım, yazın dostum olmuştur. Her zaman gülen yüzü ve hareketli yaşamı, çevresine verdiği destekle de Yitimsiz Arkadaşım olarak öne geçmiştir.

Bu satırları yazarken Karabük ve Safranbolu sokaklarında dolaşıyoruz, oralarda yaşayan diğer dostlarımızla birlikte. Çarşılardan alışveriş ediyoruz. Safranbolu'da, tepelerden kenti seyrediyoruz, şarkılarla, türkülerle. Bir kahvehanede oturuyoruz. Elimizde mis kokulu demli çayımız, yanımızda Karabüklü yazın arkadaşlarımız, yaşamı yudumluyoruz, sevgin kaleminin yazdığı şiirlerin gölgesinde.

Bir göletin kenarında, leylekleri seyrediyoruz, çam dallarında yavrularını besleyen. Eflâni'de Karabüklü yazın dostumuz, Tay Dergisinin yöneticisi, Halil Nihat Yıldız'ın yazın dünyasında isim yapmış, sevgili babası İbrahim Yıldız'ın adı verilen parkın yanı başından geçerken duygulanıyoruz. Sevgili yazın dostumuz Taner ve Gülderen Canyurt'un evine konuk oluyoruz, yazın dostlarımızla birlikte. Söylediğimiz şarkılara eşlik ediyor, unutamadığımız, güzel anılarımız.

Karabük'ün Sevim annesi O. Doktorasını ülke dışında yaparken bile elindeki kalemi sayfalarda dolaşmış. Şiir olmuş, anı öykü olmuş, kitaplar arasında gün ışığına çıkmış. İki bardak limonata olmuş, bir masada yaşamı yakalayarak. Martılarla birlikte kanat çırpılmış anılar evrenine doğru yol alırken. Gerçek yaşamı, şiirsel bir yaklaşımla, öyküleştirilmiş. Dizelerinde hüznün, sevgi ile sarmaş dolaş dolaşmış bir kitabın sayfaları arasına.

Kapısını hep açık bırakmış Sevim anne. O kapıdan sevgi rüzgârları hem çevreye yayılmış, hem de içeride dostlarla buluşmuş. Dostları öyle çok ki. Saymakla bitmez. Önce kendi ile dost olmuş ve bu gerçek dostluğu çevresi ile paylaşmış, bir somun ekmeğini paylaştığı gibi.

Türkü yakmış dağlara ovalara doğru, Karabük'ten İstanbul'a, İstanbul'dan Karabük'e yolculuk yaparken. Yak Türkünü demiş dostlarına, mutlu olmaları için. Gönüllü kuruluşlardaki gerçek aydınlarla paylaşmış bilgisini, emeğini. Hiç ama hiç yalnız kalmamış. Gerçek dostları onu hiç yalnız bırakmamış. Böyle çok yönlü, yüreği sevgi dolu bir insan yalnız kalır mı? Seni seviyoruz yazın dostların olarak. Dostluğunu başkalarıyla bile paylaşamıyoruz Sevim Anne.

Sevgi ile kucaklıyorum, değerli yazın arkadaşımı. İyi ki tanımışım, yitimsiz yazın dostumu. Yazın dostlarımızla, Türk Dili toplantılarında, bir bardak çayı bile yudumlayarak attığımız kahkahalarımız, mutluluğumuz, hiç ama hiç eksilmesin. Evrene yayılsın, gündüz gece, dört mevsimde de. Türkü yakalım seninle ve de tüm dostlarla. Yak Türkünü Sevim Anne. Evren şenlensin. Yaşam, yaşam olduğunu anlasın, senin sevginle.

“CEMAL SÜREYA VE ÇOCUK” (*)

Hasan Akarsu

Erol meriçBüyük 1942 İstanbul doğumlu olup Kimya Mühendisliği öğrenimi görür. Öğretmenlik yapar, emekliye ayrılınca da çocuk ve gençlik yazınına yönelir. Yeni yapıtı “Cemal Süreya ve Çocuk” ile çocukların dünyasında gezinirken onlara Cemal Süreya’yı sevdirebilir.

Olaylar Cemal Süreya’nın uzun süre yaşadığı Kadıköy çevresinde geçer. Kadıköy Balık Pazarı’nda bir çocuk, Mühürdar Caddesi’ne doğru yürürken gördüklerini anlatır. Kitap sergisindeki kitaplara bakarken Cemal Süreya da oraya gelir, Üvercinka kitabına bakar. Satıcı, ilk baskısı olduğu için kitabı ona armağan eder. Çocuğun ilgilendiğini gören satıcı, çocuğa şairle ilgili bilgiler verir. Çocuk, Cemal Süreya’nın gülmeceyle karışık şeyler yazdığını söylemesi, humordan söz etmesi üzerine bunların ne olduğunu anlamaya çalışır. Afrika’yla ilgili bir kitap arar. Kadıköy’deki Gençlik Kitabevi’ne gider. Kitap alanlara bakarken bir etkinlik yazısında Cemal’in soyadındaki “y”den birinin yazılmadığını görür. Kitapçı Güner Bey’le tanışır, ona istediği kitabı söyler. Ünlü ressamın tabloları da ilgisini çeker.

Cemal Süreya ile Berk

Kitap sergisinde gördüğü adam da oradadır ve ona “Afrikalı gel bakalım!” diye seslenir. Böylece tanışmış olur Cemal Süreya ile Berk. Cemal, Berk’e soyadındaki iki “y”den birini, bir iddiayı yitirdiği için attığını anlatır. Niçin Afrika’yla ilgili kitap aradığını sorar. Berk, 5. sınıf öğrencisidir ve Afrika’yla ilgili ilginç bir ödev aldığını belirtir. Cemal Süreya’dan hiç şiir okumadığını söyleyince Cemal de “Okul kitaplarına girmez benim şiirlerim!” diyerek yakınlık. Bir şiirinden Afrika’yla ilgili bölümü okur. Bu şiiri sınıfa götürmesini, şairiyle tanıştığını anlatmasını ister. Böylece ödevin ilginç duruma geleceğini belirtir. Dil güzellemesiyle ve benzetmelerle yüklü şiirini açıklar. Berk, ona nasıl şair olunacağını sorunca Cemal de çok kitap okumasını ve yazmasını önerir. Berk de şiir yazdığını söyler ve aklında olan bir şiirini okur. Cemal Süreya şiiri beğenir ve Berk’e kitap önerilerinde bulunur. Küçük Prens’i, Kırmızı Balon’u imzalayıp armağan eder. Güner Bey de birkaç kitap armağan eder. Berk, gülmeceyle humoru ayırt etmeye çalışır. Kitapçıdan çıkıp sevinçten uçarak giderken dükkânların camlarına kalp resmi çizer.

Yazar Erol Büyükmeriç, ilkokul 5. sınıfa giden Berk’i, Cemal Süreya ile tanıştırmak onu şairin ilgi alanına çeker, ünlü bir şairin dünyasında gezdirir. Berk’in sevinçten uçarak eve gitmesi bunun en iyi kanıtıdır. Kitabı resimleyen Zeynep Özatalay da resimleriyle ilgi çeker ve kitabın daha kolay okunmasına katkıda bulunur.

(*) Cemal Süreya ve Çocuk-Erol Büyükmeriç, Resimleyen: Zeynep Özatalay, 1. Baskı, Aralık 2019, 48 s.

“ISTRANCALI ABDÜLHARİS PAŞA” (*)**Hasan Akarsu**

Mehmet Berk Yaltırık 1987 doğumlu olup Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünü bitirir ve araştırma yapıtlarıyla tanınır. Yeni romanı “IstrancalıAbdülharis Paşa” ile araştırma yapıtlarına bir yenisini ekler. Romanda olaylar iki ayrı bölümde yürütülür. Birincisi 17. yüzyılın ortalarından başlayıp günümüze uzanır. İkincisi 2003 yılından başlayıp yazar ve arkadaşlarının okuldaki araştırmalarını, aşklarını kapsarken Edirne çevresinde geçer.

Yazar önsözde bu romanın “Korku soslu tarihsel bir kurgu” ve Edirne romanı olduğunu belirtir. Birinci bölümde, 1665 tarihinde Konya’dan Ankara’ya oradan da Istranca’ya göç eden Yörük obasının ilginç yaşamı yansıtılır. Oba Beyi İshak olup Karçarlı Obası olarak tarihte yer alır. Ayış Bibi, obanın en yaşlı kadınıdır ve obanın gidişini beğenmez. Kısa süre içinde ölür. Sipahi Bekir, çevrede hortlakların olduğunu, korkunç olaylar yaşandığını anlatır. İshak Bey, Istranca köyüne yerleşip kasrını yaptırır. İzci Tahir yöreyi iyi bildiğinden onunla ava çıkar. Ne olursa bu av sırasında olur. İshak Bey, karşısına çıkan ceylanı vurur ve acısından ağlayan insan sesi duyar. Vurduğu ceylan peri kızıdır ve o sırada yağmur bastırır, yıldırımlar düşer. İshak’ın karısı Sahire hastalanır, peri kızının yakını İshak Bey kılığında gelip Sahire’nin koynuna girer ve onu hamile bırakır. Bir oğlu (Abdülharis), bir de kızı (İsmihan) olur. Doğum sırasında Sahire ölür. Sahire, cinden hamile kaldığı için çocukları da cin olur. Abdülharis, cenk öyküleriyle büyür, savaş oyunlarını öğrenir. Köydeki güzel kız Naime’ye tutulur. Yüz bulamaz. Osmanlı ordusuyla savaşa katılıp Viyana’ya, Belgrad’a kadar gider, yararlılık gösterir, gazi olur vb. Ordu yenilince geri çekilir. Abdülharis, Budin Kalesi askerine yazılır. Beç Kalesi bozgunu yaşanır. Abdülharis yaralı olarak kaçır, eşkıyalarla savaşır, onlara katılır. Kurt İbro ile Şar dağlarında eşkıyalık yapar. Çete birçok köyü yakıp yıkar, insanları öldürür. Abdülharis, Tatar Selim Geray’a katılır, bağışlanır. Istranca’ya gider ve babasının sağ olduğuna sevinir. Çevrede eşkıyalara aman vermez ve “Eşkıya AzrailiAbdülharis” diye anılır. Naime’nin öldüğüne üzülür. Eşkıyalık yaparken Bulgar kızı Nadezdha’ya tutulur, onu kaçırıp kasma yerleştirir. Kurt İbro’yu aldatmıştır. İbro, 20 yıl sonra onu çetesiyle Istranca’da bulur ve korunmasına girer. Güvenini kazanınca da kaçırdığı Bulgar kızına göz koyar. Çetesiyle tuzak kurup Abdülharis’i ölümcül yaralar. Bundan sonra hortlaklar ortaya çıkar. Kızkardeşİsmihan kan içici olduğu için yaşlanmaz. Kardeşini yaralı görüp kamayı göğsünden çıkarır ve damarını kesip kendi kanını içirir Abdülharis’e. Kardeşi kendine gelir, ölümsüzdür artık. İbro ve adamlarının kanını içer. Karakasır Köyü (Istranca) hortlak, peri, cin öyküleriyle dillenir.

Araştırmacı Akademisyen Asil'in Yaşadıkları

Romanın ikinci bölümünde, Edirne'de fakültede görevli akademisyen Asil'in tarihsel çalışmaları anlatılır. Nişanlısı Güldem'le olan ilişkisi, annesi Naciye Hanım'ın Güldem'den hoşlanmayışı vb. konu edilir. Asil Cevherci, kentteki kayıp olaylarını, meçhul ölümleri inceler. Cevhercizade Ailesi de köklü bir ailedir. Geçmişinde paşalar vardır. Edirne "Kanlı savaşların kılıç artığı" bir kenttir ve toprak kazıldıkça kemik çıkar. Asil'in çalışma arkadaşları da vardır. Ercan, İsfendiyar Hoca, Edirneli tarihçi Nüvit Hoca vb. Asil, Karçarlı Obasını araştırmaya başlar. İstanbul'daki Osmanlı kayıtlarını inceler. Karçarzade Abdülharis Paşa'ya ulaşır. 1921 tarihli konak satış belgesi bulur. Edirneli Saffet ile Abdülharis Paşa'yla ilgilidir satış belgesi. Rumeli türkülerindeki eşkiya etkilerini araştırır. Üsküp Üniversitesinde çalışan Lirim'den bilgiler alır. Bulgar Tarihçi Mihaile ile buluşur, Balkan türkülerini, vampir öykülerini dinler, kayıt eder. Edirne'ye dönünce Istranca'ya değin uzanan yöredeki köylerde anlatılan vampir öykülerini dinler. Sonunda Istranca Kasrında vampir olarak yaşayan Abdülharis Paşa'yı bulur. Paşa, onu Edirne'deki evinde bekler. Nişanlısı olan Güldem'in kanını emerek öldürmüştür. Asil de korkar ve vampirden kurtulamaz. Sabahleyin gazetelerde çıkan haber ilginçtir. Bir akademisyen cinnet geçirerek önce nişanlısını sonra da kendini öldürmüştür. Abdülharis'in gelişen tekniği kullanarak bugünlere ulaşması, günümüzde yaşananları sorgulaması romanın kurgusunu ilginç kılmaktadır.

Yazar Mehmet Berk Yaltırık, Istrancalı Abdülharis Paşa romanında, genç bir araştırmacının peşine düştüğü vampirleri, hortlakları, eşkıyaları, Osmanlı'nın Balkanlar'da yaşadığı yenilgileri başarıyla yansıtır. Üç yüzyıl öncesinden günümüze bir köprü kurarak okurlarını tarihsel bir gezintiye çıkarır.

(*) Istrancalı Abdülharis Paşa-Mehmet Berk Yaltırık, Tarihsel Roman, İthaki Yayınları, 1. Baskı, Mayıs 2019, 486 s.

MEKTUPLARLA YAZILMIŞ BİR ROMAN: "BÜYÜK SOYTARI" (*)

İrfan Yalçın 1934 Zonguldak doğumlu olup Fransızca öğretmenliği yapar. Görevinden ayrılıp kitabevi açar ve 1985'te Köyceğiz'e yerleşir. Şiir, eleştiri ve roman türündeki yapıtlarıyla tanınır. Yeni basımı yapılan "Büyük Soyтары" mektuplarla yazılmış bir romandır.

Anlatıcı, kızı Nermin'e mektuplar yazan, terzilik yapan Halil Soylu'dur. Onurlu bir evlilik yapsa da eşi Süheyla tarafından sokağa atılır, parasız kalır. Bir avukatın evinde uşaklık yaptıktan sonra İstanbul'a gider ve usta bir terzinin yanında çalışır. Kızı Nermin'e İstanbul'dan 394 mektup yazdığını, mektupları yazara Nermin'in verdiğini ve yazarın da bu mektuplardan 35'ini seçtiğini önsözden anlıyoruz. İlk mektup 14 Nisan 1976, son mektup 26 Şubat 1978 tarihlidir ve Halil Soylu, son mektubunu yazdıktan 18 gün sonra ölür.

Halil Soylu, kızı Nermin'e yazdığı mektuplarına karşılık alamaz. Kızına "Canım Nermin'im, Tomurcuğum", "Biricik Kızım", "Işığım Nermin'im" vb. diye seslenir. Nermin, onun beynine oyulmuş bir yontudur, sevgisi büyüktür. Oğlu Çetin, annesiyle birlik olur, eşi Süheyla'yı da kardeşi etkiler. Nermin babasını sevse de mektup yazamaz. Çetin, babasına haber vermeden, düğüne çağırmadan evlilik yapar. Kızı Nermin de öyledir. Bankada çalışırken babası bir kez onu ziyaret eder, armağan getirir. Yüzüne bakmaz, armağanları almaz. Halil Soylu, işyerinde rüştiye sondan ayrıldığını, bilgili olduğunu söyler. Çalışanları ve müşterileri maskaralık yaparak güldürür, eğlendirir. Olmayacak işler yapar. Sözelimi; dükkân önüne gelen ayı oynatıcısıyla ilgilenir, ayıyla oynadığı gibi kendini ayıya çığnetir. Bu yıllar, insanların sokaklarda öldürüldüğü, ülkenin çürüdüğü yıllardır. Evlere, dükkânlara bomba atılır, silahla taranır.

Yaşamın ballı özünü alan büyük soytarı

Halil Soylu, çevresindeki solcu gençlerden etkilenir, onları destekler, onların eylemine katılır, insanların eşitliğini ister. Karakolda sorgulanıp korkutulur. Geçim sıkıntısı çeker, kızından para ister, para gelmez. Ustası palyaçoluk yaptığı için dükkândan kovar. Yaşlı iki Ermeni kız kardeşin pansiyonuna sığınır. Sate ile Stella'dan yardım görür. "Zavallı, eski püskü bir adam" kılığındadır. Bayramlarda yalnızdır, kimsesizdir. 65 yaşın yorgunluğu vardır. İş arkadaşları, kızı Nermin'in ağzından ona mektup yazıp alay ederler. Daha sonra kendisi kızı Nermin'in ağzından kendisine mektup yazar ve bu mektubu da kızına gönderir. "Şiir gibi günler" yaşamasını diler kızına. Eşi Süheyla'dan boşanır, Stella'ya evlilik önerir ve pansiyondan kovulur. Bir Mercedes çarpar, ayağı kırılır, çok sıkıntı çeker. Acılı bir yaşamı olsa da "Yaşamın ustası" olduğunu söyler. Üşüten yalnızlığında yazar mektuplarını. "Almak için vereceksin" ilkesiyle yaşar. Üstü başı eskidir, ustanın verdiği elbiseleri giyer, bir müşteri ona "efendi" diye seslenince mutlu olur. Her şeyi eskir; ama yüreği eskimez. Son yıllarda ölüm kokusunu duyumsar. Ayakları uyuşur, tutmaz olur. Hastaneye yatırılır, orada bile hastaları güldürür, ölümler bile yaramazlık yapar. "Yaşamın ballı özünü alan" birisidir. Adı "Büyük Soytarı"ya çıkar. Düşünde Azrail'i ve Tanrı'yı gıdıklar, güldürür. Son mektubunda hastane arkadaşı Sevim'den tek dileği ölüm haberini telgrafla kızı Nermin'e duyurmasıdır. "Çöp kutusunda yaşamak bile güzeldir" ona. O, "doğanın en büyük kahkahası" olarak ölür. Ölümler son kez sahneye çıkan bir soytarı gibi görür kendini.

Yazar İrfan Yalçın, mektuplarla ve benöyküsel bir anlatımla yazdığı Büyük Soytarı romanında, gerçek insanın iç dünyasında başarıyla gezinir. Küreselleşmenin getirdiği yabancılaşmanın acımasızlığını yansıtır. Şiirsel, akıcı bir anlatımı vardır. Büyük Soytarı zevkle okunan bir romandır.

(*) Büyük Soytarı-İrfan Yalçın, Roman, H2O Kitap, 1. Baskı, Şubat 2020, 152 s.

Ö Y K Ü L E R

12.ci sayıdan başlayarak dergimizde bir ilk yaşanacak. Dergimizde, öykü yazarımız Turgut Acar'ın bugüne dek yayınlanmış 12 kitabına adını veren öykülerine yer vereceğiz. Bu sayımızda yer alan Kar Üstünde Kızıl Laleler Turgut Acar'ın ilk kitabına adını veren öyküsü. Turgut Acar'ın 1940 lı yıllarda yazdığı bu öykü, 1990 başlarında Yazar ve Eleştirmen Rahmetli Asım Bezirci'nin Turgut Acar'a söylemeden seçerek düzenlediği ve Yön Yayınlarınca 1992 yılında basılmasını sağladığı ilk kitabında yer almakla kalmamış kitaba adını da vermiştir... Turgut Acar'ın yayınlanmış 12 kitabına adını veren öyküler dışında Turgut Acar'ın 1953 yılında Varlık Dergisinde yayınlanan Odacılar adlı öyküsüne de yer vereceğiz. Bu ilk adımla, dergimizde değişik yazarlarımızdan yapacağımız bu tür alıntıları sürdürerek bir antoloji oluşturabilmek dileğiyle...

Turgut Acar'ın 13.ncü sayımızda yer alacak öyküsü, Acar'ın yayınlanan ikinci kitabına adını veren: KİMSE BİLMEZ BU ANIYI. 14.SAYIMIZDA YER ALAN ÖYKÜSÜ 3. KİTABINA ADINI VEREN: YALNIZLIĞIN ÇAN SESLERİ...15.ci sayımızda yer alacak öyküsü 4.kitabına adını veren: GÜLBEYAZ. 16.Sayımızda yer alacak öyküsü 5. Kitabına adını veren: ZAMAN SIZIYOR AYNAYA. 17.Sayımızda yer alacak öyküsü 6.ncı kitabına adını veren ŞAZ ' dır.

Şaz

ŞAZ

Şaz bir çocuk... Şaz bir büyük adam... Şaz bir ayakka-
bı boyacısı... Şaz benim dostum...

Nicedir görünmüyor. Gözden ırayınca da özleyip göre-
siyorum. O bunu bilmiyor Dip bucak aranırken bu akşam
üzeri çıkıp geldi. Yorgun, belli. Omzuna astığı boya sandı-
ğı yere sürünüyor. O ufacık boyuyla iri iri, uzun uzun ök-
sürüyor. Soluğunu toparlayınca, yad gibi:

“Boyayalım abi.” diyor.

Uçup gidecek, yabanıl, ürkek bir kuş yeğnikliğinde.
‘Şu saatte olmaz,’ diyemiyorum.

Demiyorum. Kendim için değil de, onun için. Ona para
verebilmenin yolu bu. İşyerleri de kapanıyor. Kapansın.
Aldıran kim! O, ben, bir de şubatın ayazı bir köşeye sini-
yoruz. Boya sandığını ayak ucuma yerleştiriyor.. Kendi
de dizleri üzerine çöküp dikeliyor. Fırçasını daha kolay
sallıyormuş. Sallarken bakıyorum, şiş elleri soğuktan
mosmor, çatlak çatlak, kara kırmızı boyalı. Ufacık da, fır-
çayı güçlkle kavırıyor.

“Yoktun ne zamandır Şaz?” diyorum,

“Hastaydım abi.” diyor, burnunu çekiyor.

“Neyin vardı?”

“Öksürük, ter... Ne bilelim işte? Hastalandım.”

Fırça sallarken öksürüyor. Bana bakıyor, iri iri, ela ela.
Yanakları şiş, kızarık. Parmak parmakda boyalı. Öksürür-

ken konuşuyor. Paçalarını çevir diye işaret ediyor. Elleri boyalı ya, kendi yapmıyor. Kim bilir kimden fırça yemiştir bu yüzden.

Sekiz kardeş olduklarını biliyorum, önceki konuşmalarımızdan. En büyük ablası öğretmen çıkacaktı bu yıl. Soruyorum. Dizlerinin üzerinde ya, omuzlarından ittirilmişcesine öyle oturup duruyor bir, sonra:

“Çıktı, ama o da hasta,” diyor,

“Nesi var?” diyorum.

“Böyründen zoru...” derken usu bulanıyor, yüreği hop ediyor, belli. Gözleri, duru suya düşmüş cam yuvarlaklar gibi titreşerek bakıyorlar. İçinden bakarak gelen en sıcak, en insancıl, en candan duygular, sözcükler Şaz’ın dış görünümüne uyup utanarak küçülüyorlar. Sonunda:

“Ölmüşük abi be!” diye dökülüyorlar ağzından.

“Yapma be Şaz, yaşıyorsun ya.” diyorsam da o, öksürerek sözünü tümlüyor:

“Sinek gibi.” diyor.

Tıkanıp susuyorum. Uçuşan bir sinek düşünüyorum, Şaz’a bakarak.

Öksürüğüne kızıyor. O buna ‘çor’ diyor.

“Evcek çor tuttu,” diyor. Başını sallıyor. Fırça sallarken de başını sallıyor, ama öylesi değil bu. Fırçasız elinin parmağıyla ağzını gösteriyor, belli ki öksürüğü işaret ediyor. Gülüyor.

“Neden güldün Şaz?”

Sözsüz. Omuz silkerek yanıtlıyor. Geçiyoruz. Gözüm onda. Durmadan devinen ellerinde. Bitsin istemiyorum, hep boyasın. Olmuyor işte. Öksürük, o aşağılık yüzüyle aramızda duruyor. Kovabilsem, gitse, neler vermezdim.

Doluyum. Konuşacak çok şeyim var onunla.

“Şaz,” diyorum, öylesine.

Bakıyor. Öksürüyor. Fırça sallıyor.

Şubatin ayazı ısıtıyor gözlerinde. O yumuk ellerini tutup avucumda ısıtmak istiyorum içimden. Fırçayı bırakıyor. Üşüyen ellerini birbirine sürtüyor, hohluyor. Ardından öksürüyor. Bir diyeceği de var. Gülerek kesik kesik:

“Anam, koltuğunun altında ısıtır ellerimizi,” diyor öksürerek.

“Hepinizinkini mi?”

“Bir tek küçüklerinkini.”

“Neden?”

“Sobamız yok ya,” diyor, yine öksürüyor.

Tepesinden bakıyorum da, dünya sırtına oturmuş sanki bu çocuğun. Öyle düşkün, öyle bitkin.

Alıyorum sırtından dünyayı. Yuyup yıkatıyorum. Giydirip kuşatıyorum. Sırtında çantası okula yolluyorum. Ballı sıcak sütünü de içiriyor muyum, diyeyim sana. Öksürüğe bire birdir de. Ayağımın ucuna vuruyor:

“Değiştir,” diyor, gülüyor. Düşümü sezmişçesine kaçamak bakıyor.

Öteki ayağımı boyamaya başlıyor.

Bu Şaz yüz yaşında doğmuş gibi geliyor bana. Öyle düşünüyorum. Tersliğini de biliyorum, ama öyle. Ne yapayım. Sonra? Sonra, kırılmış, dökülmüş, ezilmiş on bir yaşına gelmiş. On bir yaşında şimdi Şaz. İçindeki devle boğuşuyor. Yüreğinin vuruşlarını dinliyorum.

“Tamam abi,” diyor, öksürürken. Fırçasının ucuyla “Paçalarını düzelt” işareti veriyor. Eğilip düzeltiyorum. O da toparlanıp gidiyor. Karanlıkta ıradıkça gözümde

büyüyor Şaz. Büyüyor da karanlığı dolduruyor.

Ben Şaz'ı giyiniyorum.

Şaz oluyorum ben.

Şubatın ayazı içime doluyor.

SANAT UZUN HAYAT KISA

HİKMET KURTER

Karlı bir kış günü akşamın altısında iş arkadaşım Ahsen Bayraktar ile birlikte İstiklal Caddesine çıkan ara sokaklardan birindeki bir galerinin kapısından girdik.

Şirketimizin saymanı Korcan Doruk, fotoğraf sergisinin açılış kokteyline çağırmıştı bizi.

Hesap uzmanı arkadaşımız fotoğrafçılığa öylesine düşküncü ki varını yoğunu fotoğraf dergileri, kitapları, gereçlerine yatırmaktan kaçınmazdı. Yıllık izinlerini Ege ya da Akdeniz'deki sahil kasabalarında denize girip güneşlenerek geçirmek yerine fotoğraf çekmek uğruna yollara düşer, dağ bayır demeden yurdun dört bir yanını dolaşırdı. Sonra da başına gelenleri, yaşadıklarını ballandıra ballandıra bizlere anlatırdı.

Uzun boylu, kıvrır kıvrır, gür beyaz saçlı, bariton sesli, altmış yaşlarında bir elektrik mühendisi olan Ahsen Bayraktar galeriye doğru gelirken,

“Şu Korcan Beyin enerjisine hayranım.” demişti bana. “Saymanlıkta bütün gün ta gece yarılara dek canla başla çalıştığı yetmezmiş gibi bir de arta kalan kısacık zamanında uyku nedir bilmeden kendini sanata adanması, kutlanacak bir davranış doğrusu! Garibim fotoğrafa olan merakından, düşkünlüğünden ötürü evlenip çoluk çocuğa bile karışmadı. Birlikte yaşadığı anacığı da bu dünyadan göçüp gidince hayatta tek başına kaldı. Kadınlar için

(61)

öpsüz üzüm kısacası. Ama bizimkinin gözü fotoğraftan başka hiçbir şey görmüyor ki...”

Ahsen Bayraktar, paltosu, saçları, kaşları, kirpiklerine yapışan karları eliyle silkeledikten sonra,

“Görüyor musun?” dedi. “Sergi salonunu insanlar nasıl da doldurmuşlar. Demek ki sanata ilgi ve merak günden güne artıyor. İyi, iyi, çok iyi...”

Çevresini çağrılıların sardığı yüksekçe, yuvarlak masaların üzeri kanape, peynir, zeytin, çerez tabakları, havuç, salatalık, elma, portakal dilimleriyle donatılmıştı. Salonda dolaşan birkaç garson da konuklara kola, meyve suyu, rakı, şarap sunuyordu. İnceli kalınlı kadın ve erkek sesleri, iki genç müzisyenin çaldığı flüt ve kemandan çıkan tınlı seslere karışıyordu.

Ak saçlı elektrik mühendisi, konukların neşe içinde içkilerini yudumladığını görünce,

“Hadi,” dedi, “biz de birer kadeh parlatalım, içimiz ısınır.”

Ahsen Bayraktar’ın içkiyi bıraktığını bildiğinden,

“Hani sen,” dedim, “içkinin damlasını ağzına koymuyordun?”

“Düğünler, bayramlar dışında dostum. İşte gün, bugün. Arkadaşımızın düğünü, bayramı bugün. İçilmez de ne yapılır?”

Flütçü ile kemancı gözlerini kapatmış, enstrümanlarını kendilerinden geçmişçesine çalıyorlardı.

Bariton sesli iş arkadaşım,

(62)

“Saf sanat işte budur, kardeşim.” dedi. “Gerçek sanatçılar da bu gençlerdir. Baksana, nasıl kendilerinden geçmiş, çalgılarıyla bütünleşmiş, adeta sanatın içinde erimişler. İnsanın bu çocuklara şapka çıkarası geliyor. Sanırım, söz döndü dolaştı, sanat ve sanatçıya geldi. Biliyorsun, sanatın kökleri ta ilk insanlara kadar iniyor. Mağara duvarlarına çizilmiş resimler, arkeolojik kazılarda bulunan heykeller sanatın binlerce yıllık geçmişine ışık tutuyor. O resimler, o heykeller hâlâ varlıklarını sürdürürken onları yapan sanatçılar neredeler şimdi?.. Yoklar... İzlerine rastlanmıyor. Ara ki kemiklerini bulasın. Sözün özü kardeşim, sanatçının ömrü kısacık, ama sanatın serüveni insanlık tarihi kadar uzun...”

Tam bu anda yanımıza gelen garsonun tepsisinden bir kadeh içki aldı.

“Boş durma.” dedi. “Sen de bir tane daha iç.” İçkisini bir dikişte yuvarladı. Ardından bir kadeh daha aldı. Onu da tek yudumda devirdi.

Altmışlık elektrik mühendisi artık içtiklerinden çakırkeyf olmuş, dili dolaşıyordu.

“Nerede kalmıştım?... Ben neden söz ediyordum, ne diyecektim?.. Doğrusu hiçbir şey hatırlamıyorum... Öyleyse, ben ne?.. Şey... Ha, buldum. Bir toplum üstün bir uygarlığa nasıl erişebilir?.. Bilimde, sanatta yeni buluşlar, yeni biçimler, yeni düşünceler ortaya koyarak değil mi?.. Çağdaş uygarlık düzeyine varmak istiyorsak ülkemizin her yanında müzik, resim, tiyatro, sinema, fotoğrafçılık eğitimi veren okullar açmalıyız. Gençleri sanat yapmaya

(63)

özendirmeliyiz. Gençlerin birtakım hataları, yanlışları olabilir, olacaktır da. Bu da çok doğaldır. Hangimiz genç olmadık ki?.. Gençleri sanata yönlendirmekle yoldan çıkmalarını, suça itilmelerini önlemiş oluruz.”

Salondaki gürültülü kalabalık masalardaki yiyecekleri silip süpürüyor, içkilerin dibine darı ekiyor, kahkahalarla gülüyor, ama duvarlardaki fotoğraflarla ilgilenmiyordu. Ahsen Bayraktar ise fotoğrafların önünde uzun uzun duruyor, “Aman ne güzel!.. Müthiş!.. İnanılmaz!..” diye hayranlığını dışa vurmaktan kendini alamıyordu. Sonunda fotoğraflardan ikisini satın almaya karar verdi. Bana da,

“İki fotoğraf da sen al.” dedi. “Arkadaşımıza destek olursun.”

Eğer sergiyi gezerken masalara bırakılmış fiyat listelerine şöyle bir göz atmamış olsaydım, sanatsever arkadaşımın bu önerisini olumlu karşılayacaktım. Ama sergilenen fotoğrafların her birinin ederi aylıklarımızın yarısından fazlaydı.

Satın aldığı fotoğrafların karşılığını ödemeye bir aylık kazancının bile yetmeyeceğinden habersiz olan Ahsen Bey galerideki görevliye bir güzel adını, adresini yazdırdı. Serginin bitiminde fotoğraflar evine gönderilecek, o da kapıda parasını ödeyecekti. Salondan ayrılmadan önce anı defterine sergiye ilişkin izlenimlerini yazmayı da unutmadı.

Galeriden çıktık. Sanat destekçisi arkadaşım atkısını sıkıca boynuna sardı, paltosunun yakasını kaldırdı. Bir ıslık tutturarak karla kaplı kaldırımlarda sekerek uçarcasına yürümeye başladı. Ardından bir yetişebilsem yaptığı hatayı

(64)

ona söyleyecektim, ama onunla aşık atmak kolay değildi. Sonunda canımı dişime katarak adımlarımı açtım, önüne geçtim. Durdu.

“Ne var, ne oldu?” diye sordu.

“Satın aldığın o fotoğrafların değerini, ederini biliyor musun sen?” dedim.

“Alt tarafı fotoğraf değiller mi? Pahalı olduklarını sanmıyorum.”

“Galeriye gidelim, fiyatlarını bir gör, seninle o zaman konuşalım.”

Galeriye geri döndük. Sanatsever arkadaşım seçtiği fotoğrafların listedeki ederlerini görünce kıpkırmızı kesildi.

“Nasıl ödeyeceğim ben bunu?” diyebildi. “Ah, ne halt yedim ben böyle! Yandım ki, hem nasıl yandım!”

“Görevli işte orada.” dedim. “Git yanına, fotoğrafları almaktan vazgeçtiğini söyle, olsun bitsin.”

“Ben böyle bir şey yapamam. Rica etsem, acaba sen...”

“Yoo, beni bu işe karıştırma.”

Yeniden galeriden çıktık. Altmışlık iş arkadaşım, gecenin ayazına aldırmadan paltosunun düğmeleri açık, kafasından dumanlar yüksele yüksele hızla yürüyerek gözden kayboldu.

Ertesi gün işyerinde Korcan Doruk ile karşılaşınca söz arasında Ahsen Beyin o fotoğrafları satın almaya parasal gücünün yetmediğini belirttim.

Hesap uzmanı,

“Hay hay,” dedi, “isteğini iptal ederiz.”

(65)

Pamuk saçlı elektrik mühendisi, fotoğraflar ha bugün gelecek ha yarın diye aylarca diken üstünde bekleyip durdu.

Aradan bir yıl geçti. Ahsen Beyi işyerinin yemekhanesinde suratı bir karış görünce,

“Hayrola, neyin var?” diye sordum. “Hasta falan değilsin ya?”

“Yok, hasta değilim, ama...” dedikten sonra elindeki zarfı gösterdi. “Korcan Bey yeni açacağı serginin çağrılığını göndermiş de...”

“Biliyorum, bana da göndermiş. Eee, ne var bunda?”

“Nesi var mı birader. Geçen yıl yapamadığını aklı sıra bu yıl yapmak, kazığı geçirmek istiyor. Gitsem mi, gitmesem mi?... Bir türlü karar veremiyorum.

Yaşlı elektrik mühendisine bir karşılık veremedim, gülmekle yetindim. Ancak geçen yılki olayı hâlâ aklından çıkaramamış olmalı ki, son günlerde ötede beride rastladığı insanlara, “Sanatmış, manatmış hepsi fantezi bunların. Gösteri budalalığı, şatafat aptallığından başka bir şey değil. Biz o kadar kalkınmış, ileri gitmiş bir toplum değiliz. Sanat sanat diye paramızı çarçur etmenin, sokağa atmanın bir anlamı yok...” diyormuş.

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

Yazınımız, ekinimiz, uygarlığımız, dilimiz, için bakıma özene görevli dergi

Yeniden Türk Dili Dergisi: Dil ve yazın; şiir, öykü, deneme, eleştiri, günlük, düşün, ekin dergisi

Kurucu İyesi, Sorumlu Müdür ve Genel Yayın Yönetmeni: Sencer Karacalıoğlu

*E R İ Ş İ M Sencer Karacalıoğlu: 0 505 985 40 55
Sencerkaracalioglu2002@gmail.com*

Danışma ve Yazı Kurulu:

Prof. Dr. Ömer Demircan, Okan Baba, Prof. Dr. Süreyya Ülker

Teknik Danışman : Boğaçhan Orhan Boran

Bu dergi, yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini koymayı görev bilir.

Başka bir yerde yayınlanmış yazılar dergimizde yayınlanmaz. Alınan yazı kesinlikle geri verilmez.

Dergide yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarıdır. Yeniden Türk Dili Dergisi, yayınlanan yazılara telif ücreti ödemez.

DERGİMİZ ÜCRETSİZDİR
